

(6)

IDIOMA

TA QVAEDAM LINGVAE SAN-
ctæ, in Scripturis Veter.
Testament. obser-
uata.

Per GEORGIVM VVIL-
CELIVM.

Cum GRATIA & Privilegio
Imperiali.

MOGVNTIAE
Ad Diuum Victorem excudebat
Franciscus Behem.

ANNO M. D. XLII.

Gallica
Latina

AMERICAN

AT THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

CANDIDO

Lectori S. P.

OSTRIS BIBLIORUM interpretibus hoc unū largimur, ut istiusmodi Idiotissimos Hebræis tantum peculiare, cæteris uero gentibus planè barbaros, qua licet commoditate latinis reddāt, imò etiam Germanis, Bohemis, Gallis, & Scotis. Verum tantilla uertendi libertas, nihil subleuat istos parum fidos interpretes ætatis nostræ, utpote qui prudentes ac scientes sacram scripturam, plurimis in locis, studio quodam priuatę factionis adducti, secus quàm oportuit, transferunt. Qua in re, non incuria aut iustitia,
A ñ sed

IDIOMATA

sed temeritas inculanda est, tametsi
 nunc, manifestatis erroribus, resis-
 piscere unus atq; alter, & primis e-
 ditionibus adhibere limā coeperūt,
 uerum facientes adagium: Secun-
 da meliora. Quod utinam in reli-
 quis quoq; scriptis, quæ intra hos
 uiginti annos Euthusiastici scripto-
 res maiore affectu q̃ iudicio in or-
 bem disperferunt, usu ueniat. Opus
 q̃ maxime esse lima uideo illorum
 etiam libris, qui solos se non errare
 credunt. Certe posteritas longe ali-
 os oculos scriptis nostris admoue-
 bit, q̃ hæc ætas corruptis. Quam
 ad rem permultum momenti alla-
 turum erat, si Germaniæ principes
 rem theologicam seuerius instaura-
 rent. Etenim è scholis perpurgatis
 Ecclesiasticæ cathedræ dignitati ac
 uigori

LINGVÆ SANCTÆ 3

uigori pristino restituantur oportet. Passim multos reperias illibationis theologiæ candidatos, quorum usus in Ecclesiis futurus erat, nisi de essent Mecænates. Incumbitur in minus necessaria, illud unum, quo constat Christianismus, negligitur. Linguarum ac literarum quæ necessaria scholæ sint, hoc præsertim sæculo, sapiētissimus quisque præsul intelligit. At dum dormit tanta in re, negotio suo minime omnium defunt illi, quorum aperti ludi ad se nobilissimos quosque adolescentes, ceu magnes ferrum attrahit. Dubium profecto non est, quin Ecclesia inter tot alia sacrosanctorum Bibliorum cum translationem fidissimam, tum rectissimam enarrationem desideret. Xantis Pagnini ac Sebastiani Munsteri uigilias

A iij admis

IDIOMATA

admiramur grati lectores. Leonis
 Iudæ Heluetij conatum, de quo nu-
 per ad me Conradus Pellicanus è
 Tiguro scripsit, expectamus. Vti-
 nam Vlmensi Lucretio nostro tan-
 tum ab aula uacui temporis super-
 sit, ut ipse quoq; aliquid in Biblia
 moliri queat, mirum si in postremis
 futurus interpret. Equidem hoc ip-
 so Lucretio in omni linguarum & dis-
 ciplinarum genere superiorem uix
 habet nostra Natio, Paulus Nedec-
 carus, quum anno superiore dies
 aliquot Bambergæ quiescendi cau-
 sa peregrinans cōmorarer, Thalmu-
 dicos libros omneis mihi ostendit.
 Obstupui ad conspectū tantæ mo-
 lis: Sed hoc ante mihi cognitū Lu-
 cretium, cuius Bibliotheca fidem
 prorsus excedit, Ipse quidem præad-
 mirat

LINGVÆ SANC. 4

miratiōe nihil nisi exclamare in inu-
sitatam librorū suppellectilem po-
tui, quum illorum bonorū catalo-
gus ab ipso mihi ostenderetur. Cæ-
terum hanc Idiomaticum Hebraico-
rum syluulā qualemcunq̃, solidio-
ris Theologiæ amator, rogo boni
consulas. Fateor è multis annota-
uisse me pauca, uerum ab hisce pau-
cis, ipsius linguæ, quam merito san-
ctam appellant, uim geminam
æstimes licet. Bene uale.

Anno 1541.

A iij IDIO

IDIOMATA QVÆDAM

Linguae sanctæ, in Scripturis Vet.
Testament. obseruata.

DICERE in auribus populi. Hoc Idioma longe tritis, ubiq; est in Biblijs, pro eo q̃ communi lingua proferimus : dicere audiente populo. Eodem tropo, Genesis xxij. legitur : facere in oculis omnium, hoc est, uidentibus omnibus.

Si est cum anima uestra. Qua locutione idē penē sibi uolunt, quod latini quoties dicunt : Si uobis ita uisum est. Ad eum modum legitur iij. Reg. ix. Si est anima uestra. Vbi uulgata editio habet : si placet uobis.

Interrogare os alicuius. Istud simpliciter dicunt pro, interrogare aliquem,

LINGVÆ SANC. 5

quem, & is ut respondeat cupere.

In facie patris, id est, coram patre
Genesis xi. Animam percutere, id
est, occidere hominē, Genesis. 27.
Deutero. xix.

Manus nostræ non sint in eo.
Quem Idiotismum sic latine reddis
deris : Innocuas purasq; manus no
stras ab eo scelere seruabimus. Ge
nesis xxxviij. Et i. Reg. xviij.

Adhæsit anima eius cum dina,
Genes. xxxiiij. Cui affine est, quod
Genes. xliij. scribitur : Anima eius
ligata est ad animā istius. Vtruncq;
pro eo, quod nos dicimus : Habet
illum longe charissimum, Germani
hunc affectum sic exprimunt : *Er
hat seine synne gar auff sie ge
worffen.* Eodem pertinet, i. Reg.
xviij. Conglutinata est anima Iona

A v than

IDIOMATA

than cum anima Dauid.

Animas facere, obseruauit dici pro eo quod latini efferunt: pro-
gignendis liberis operā dare. Et di-
cit de utroq; sexu. Quod uero Gre-
ci τεκνογονεῖν, ad muliebrem tantum
sexum pertinet. Animam sæpissime
capitur pro persona humana. Vul-
uam aperuit illi Deus, hoc est, effe-
cit, ut, quæ antehac sterilis, parere
potuerit. Eo tropo uix alius in scrip-
tura uulgatior. Contrarium huic:
Conclussit uuluam, id est, fecit, ut ste-
rilesceret, i. Reg. i.

Nasci super genua dicitur, tam
de uiris quàm mulieribus. Bilha pa-
rit super genua, Rahelis cap. xxx.
Et nati sunt filij super genua Iosep-
hi cap. 50.

Suscipe

LINGVÆ SANC. 6

Suscipere faciem alicuius, id est, respectum habere unius præ alio, facere aliquid ob huius præsentem petitionem, quod non facias, petente alio &c. Genesis, xix. Idem sibi uult: Sumere uultum, Genesis xxxij. Facies pauperis suscipi uetatur, Leuitici xix. Forsan eiusdem tropi est illud: Facies peccatorum sumitis. Accipere uultum, i. Reg. xxv. ubi nos, Honorare. Et iij. Reg. iij. Nesuphanim, id est, acceptabili uultu, ubi noster interpret: Honoratus, reddidit.

Quærite faciem Domini, id est, consulere oraculum Domini, ij. Regum. xxi. Sed aliter accipitur, ij. Reg. x. Item, ij. Paralip. 9.

Quære

IDIOMATA

Quærebatur uultus Salomonis, id est, omnes erant cupidi uidendi Salomonis. Videntes faciem regis. Quod latinus interpret sic: qui steterant coram rege. Huic simill. est quod in Euangelio legitur: Angeli eorum uident faciem patris &c. Loqui super cor eius. Hunc tropū communiter reddunt, blande aliis cui loqui. Latina translatio, Genes. xxxiiij. sic habet: Tristem deliniuit blanditijs. Septuaginta sic: locutus est secundum mentem uirginis ei. Vide item Iudic. xix. Ruth. ij. Esa. xl. ij. Paralip. xxx. & xxxij. Loqui super cor seruorum, ij. Reg. xix. sic reddit noster, alloquens satisfac seruis. Accipitur etiam loqui super corde suo, pro eo quod est, loqui in corde suo, i. Reg. i.

Oculo

LINGVÆ SANC. 7

Oculo graues, noster interpres
uertit oculi caligarunt, Gene. xlvij.
Inde in historia Euangelij: Erant
oculi eorum grauati &c. Vultus
malos reddit, tristes, quam interpre
tatio, omnes sequuntur.

Bonus oculus, Prouerb. xxij.
Latinus interpres facit hunc, pro
num ad misericordiam &c. Græ
cus, hilarem datorem &c. Contra,
malus oculus, Prouerb. xxij. hic
ponit noster inuidus oculus, nimi
rum idem quod Græcus, ἐόσκαλον.
Atq; hinc Matthæi xx. Oculus ne
quam. i. Reg. xvij. legitur, factus
est oculus Saulis (in) Dauidem,
ubi nos: Non rectis oculis Saul
aspiciebat Dauidem. Germani res
pondemus huic hebraismo, quo
ties de iracundo dicimus: **Er hat**
ein

IDIOMATA

ein auge auff jn.

Eleuare uocem, Genesis 39.
Noster interpr. succlamare reddit.
lxx. clamare uoce magna: Eleuare caput, hoc est, superbire, Iudis cum viij. Nec dissimile huic, quod psaltes canit de elatis oculis.

Item quod legitur, de non extollendis in altum cornibus.

Huc pertinet quod iij. Regum xiiij. legitur: Cor tuum eleuauit te, id est, uideris tibi magnus ac potens esse, *hast einen stolzen geist.*

Dñs dedit uoces, Hiere. 51. pro eo qd est, excitauit tonitrua. Idem in Exod. & in Psal. Vide j. Reg. 12. & 2. Reg. 22. Numerz dierũ implere, idem est quod nos dicimus, senescere, Exod. xxiij. Sic Psal. xc. Longitudine dierz implebo eũ &c.
Venire

LINGVÆ SANC. 8

Venire in dies, Genesis xviij. accipitur etiam pro senescere. Hinc Germani, *Er ist zu seinen tagen kommen.* Eodem pertinet senex & satur, Genesis xxv. ubi noster interpres addit, dierum, ut liqueat de prouecta ætate scripturam loqui.

Si sic, ut quid ego? Hanc aposio pesin sic absoluit noster Interp. Si sic futurum erat mihi, quid necesse fuit concipere? Genes. xxv.

Caue tibi, Genes. xxiij. & xxxi. Hebraice, hischamer lecha. Idem Hebraismus in Nouo Testam. Attendite uobis, Matth. 7. Act. 20. Eodem capite Geneseos non debet patriarcha loqui à bono usq; ad malū, quod noster Interp. reddit, Ne aspere loquaris. Vado, ut moriar, Genesis. 25. Noster Interp. reddit simpliciter, morior. Colligi

IDIOMATA

Colligi ad populum suum, seu ad patres suos. Quoties hac loquendi figura scripturæ utuntur, innuunt Patriarchas uno in loco sepeliri uoluisse. Nume xx. reperitur hebraismus: Colligeris & morieris, hoc morieris quemadmodum alij patres & iuxta illorum sepulchra tumulaberis. Colliguntur mortui, non uiuitatum. Ingredi uiam uniuersæ terræ, pro mori passim capitur, iij. Reg. ij. Vnicuique mortalium semel mori statutum est, atque ita fit.

Deducere canos eius cum sanguine ad inferos, hoc est, decollare senem seu transfigere, iij. Reg. ij. Contra ibidem: deducere canos in pace ad inferos, hoc est, sicca morte expiare.

Sic non facient, Genes. xxxiiij.
Imo

LINGVÆ SANC. 9

Imò sæpius in Genesi, pro eo quod nos : Tale facere non licet.

Malum te iuuenit. Idem cum illo : Calamitas opprimit te , Genes. xliiij. Hoc est , male habebis, dabis poenam commeritam &c. Idem, Exod. xviij. Quo tropo dicitur etiam, timor apprehendit eos.

Vir numeri, pro, uiri pauci, Genes. xxxiiij. Nam paucos quis citò numerarit.

Vir uerborū , latinus cum Græco talem eloquentem facit. In eodē Exodi libro de Aarone : Loquendo loquetur , quod noster quoque uertit eloquens.

Rem diei in die suo . Exod. v. xvi. Leuit. xxiij. iij. Reg. viij. Daniele. i. Noster Interp. transfert hunc Idiotismum , quotidie. Quin & illud
B lud

IDIOMATA

Iud reperitur : Res anni in annum,
2. Paralip. 8. & 9. ubi noster Inter
pre. legit, per singulos annos. Vi
de item i. Esræ cap. iij. Nehem. xi.
Ægyptus facta est in gentē, Exo. ix
Hoc est, gens condita siue facta est.

Signa ponere, signa dare pro, sig
na facere, passim occurrit in Exod.

Quoties sancta scripturę lingua
indicare uult uniuersitatem homi
num, sic loqui solet, a filio regis qui
sedet super solium eius, usq; ad fili
um ancillæ quæ est post molam, ali
bi, usq; ad mingentem ad paries
tem, alibi, usq; ad filium captiui, qui
erat in carcere. Itē Deut. 29. A cęso
re lignorū usq; ad haurientē aquas.

Qui est sub pedibus tuis, seu in
pedib. 2c. Exod. xi. Noster interp.
reddit, qui est subiectus tibi.

Scire animas aliorū, hoc est, quid

LINGVÆ SANC. 10

alijs in animo sedeat nosse, Exo. 23.

Nō illi sanguis, Exod. 22. Quod est, ac si dicas, nō imputabit effusus à se sanguis. Eiusdem formæ: Non erit super te sanguis, Deute. xix.

Quis det, pro, utinam, Exod. 16. Ita enim transferunt tam Græci q̃ Latini. Implere manus, id est, consecrare, teste q̃q̃ Lyrano, Exod. 29. Item 1. Paralip. 29. & 2. Paral. 13. Implere animā, utpote de bonis q̃ erant Hebræis erepturi, hoc est, per suadebant sibi Ægyptij, opum plez nos se redituros domū. Exod. xv.

Populus in malo est, pro, malus est Exod. 32. Sic 1. Ioan. 5. Mundus in malo positus, &c. hoc est, uere malus est. Portabit iniquitatem suā, Leui. 5. Idem reor esse cū illo: portabit onus suū Galat. 5. hoc est, poenam, quam peccato cōmeruit.

IDIOMATA

Peccati reus erit. Aquę uiuę uocantur fluentia, Leuit. xiiij. Vocem fecerunt transire, hoc est, curarunt proclamari publicitus, Exod. 36.

Stare contra sanguinem proximi sui, cuius tropi is est sensus: Partes iuuare & adesse occidentibus innocentem, Leuitici xix.

Abscondere oculos tuos ab ijs qui male agunt, est, dissimulare & conuiuere ad flagitia populi, Leuitici, 20.

Facies pro furore sæpe accipitur. Dominus ponit faciem suam contra Europam, id est, irascitur nobis propter multitudinem ac magnitudinem peccatorum.

Appræhendit triturator uindemiantem, Leuiti. xxvi. Annos ix. sensus est: Tanta erit agrorū ubertas,

LINGVÆ SANC. 11

tas, ut homines uix sufficiant metendis frugibus & legendis uuis.

Baculus panis capitur pro sustentatione corporis. Sine pane corruit mortalium genus, non aliter ac claudus ablato Scipione. Tritum hoc in scripturis. Filius unius anni, pro anniculo, Numer. .iij.

Super seu ad os Domini, id est, iuxta uerbum Domini, Nume. 9. & 13. Deuter. 21.

Viuo ego, si non faciam, hoc est, certò faciam, uehemens est affirmatio, Numeri. xiiij.

Est tibi quasi anima tua, Deut. 13. Pro eo quod est, Diligis illum, sicut teipsum. Latini uti hyperbola solent in describenda maxima beneuolentia, Nempe: dimidiū animæ meæ, aut animæ meæ portio. Super

B iij pra

IDIOMATA

pra quoq; eundem ferè tropum at-
tigimus.

Ad oculos Mofi, Num. 25. Hoc
est, uidente Mose. Sic in Paulino
scripto : ad oculũ seruientes &c. qd
tamen una dictione Græci pronun-
tiant ὁφθαλμοδουλία, Nō parceret ocu-
lus tuus, Deut. 19. Id est, simpliciter
ne parcas. Videndo calamitatē fra-
tris solemus parcere, & cohibere
manus Ponere sanguinē domui
suæ, Deut. 22. Quod est ac si dixer-
is, sua culpa fit, cur suis in ædibus
homicidium committatur. Noster
Interp. sic : Ne effundatur sanguis
domi tuæ. Vide, 3. Reg. 2. Ad que
cunq; manum miseris, Deuter. 28.
Peruulgare ubiq; est, & significat :
Quicquid facere proposueris. No-
ster hic habet : Super omnia opera
manuum tuarum. Omnia

LINGVÆ SANC. 12

Omnia sub pedibus eius, Pſal. 8.
& Deut. 11. Vide itē 4. Reg. 3.

Filiæ, uocantur ficuli, Iudic. 11.
Vulgo dicunt hodie filialia, quasi
ciuitates matres sint, unde uiculi ceu
filix genitæ &c. Numer. 21. filix
Zion, filix Ierusalem &c. pro ipſiſ
inhabitoribus. Præponitur et
tiam masculinum filius uarijs nomi
nibus ut filius auroræ dicitur Lucis
fer, Eſa. xiiij. & filius aræ cap. 21.
Eadem forma dicitur filius inobedi
entix seu diffidentix, filius perdis
tionis, filius gehennæ, filius mor
tis &c. ſic homo peccati. Iudic. viij.
legis filij matris meæ pro, fratres
mei. Ponere uerba in ore uulgi,
hoc eſt, diligenter inculcare, Deut.
xxxij. Ponere uerba in corde, id eſt,
memoria tenere, Deuter. xi.

B iij In

IDIOMATA

In medio tui, id est, tecum. Eiusdem formæ apud Euangelistam est illud: Medius autē uersarum stat, id est, uobiscum planè conuersatur.

In corde maris, id est, in medio mari. Notis, hoc. Lingua ignis accipit pro flamma ignis apud Esaiā. Et lingua maris cap. xi, ubi lxx. simpliciter mare habent.

Mutare fortitudinem Esaiæ. xl. xli. Idem esse aiunt quod, fortior fieri. Verbum labiorum Esa. 36. pro uerbis, quæ uiua uoce proferruntur. Honorabilis uultu Esa. iij. pro graui ac honesto uiro. Principatus tribuitur humeris apud eundem prophetam, eo quod res onerosa sit, & quæ robustos humeros ac latera requirat, principem agere, Imperare &c. Clamare in gutture. Hunc

Hunc Idiotismum Teutones nostri referunt, quoties dicunt, *von hals schreien*. Esa. lviij.

Respondet nobis iustitia nostra Genesis xxx. Contrarium huic: Respondet nobis peccatum nostrum, Esaie lix. & Hiere. xiiij. Iustitia defendit instar patroni eos qui uitam innocentem ducunt, at iniquitas accusat inique agentes. Magna uis est conscientia tam excusantis q̃ incusantis. Obseruandum, non simpliciter dici in Mose, mihi, & in prophetis, nobis, sed illic Hebraice Bi, hic uero Banu. Iustitia pro iusto stat, Iniquitas contra iniquum.

Implere nationes, noster Interp. crescere in gentes, hoc est, multiplicari, numerosum reddi populū &c.

Dare hostes tergum, hoc est,

B v in fus

IDIOMATA

in fugam conuertere, fundere &c.
 Inimicos meos dedisti dorsum. ij.
 Reg. xxij. Ire in animabus suis, hoc
 est, de uita periclitari. 2. Reg. 23.

Introitū & exitum alicuius nosse, est, omnem conuersationē. N. familiariter nosse. 2. Reg. 3. Item iij.
 Reg. iij. quo loco Salomon, negat
 semet per etatē scire, egressum & in
 gressum suum. Moses iam senio de
 grauatus se ulterius neque egredi neque
 ingredi posse querit, Deut. 31.

Cooperire pedes, est, inclinare
 humi, ac aluū deijcere, ludic. cap. iij.
 Item, j. Reg. 24. Contra, reuelare
 pedes, est se præparare ad sacra Ve
 neris, Ruth. iij. Percutere aliquē
 cor suum, pro eo quod est, conscien
 tia tangi, per conscientia argui ac
 admoneri j. Reg. 24. & 2. Reg. 24.

Obserua,

LINGVÆ SANC. 14

Obserua, cor suum, nominandi casum esse, ut intelligas Dauidem à suo ipsius corde percussum. Nec secus legunt septuaginta. Non ablut Germanismus: *Er schlug inn sich selbs.*

Facere regnum pro regem agere. 3. Regum. 21. sic facere iudiciū pro iudicare. Tametsi latine quoq; ad eum modū loquimur, Plinium imitantes. Sic cum hebraismo, iuerunt in foedus, ij. Paralip. xv. quadrat Romanismus ille: Iniuerunt foedus. Præterea legis Deuter. 10. feruet cor eius, ubi noster Interp. habet, dolore stimulatus, qui & ipse tropus latinis non infrequens est: Feruescit sanguis & ira, scintillant ocului &c. Persius.

Vt quid spiritus tuus recedens? Noster Interpres: Quid

IDIOMATA

est hoc, unde anima tua contristata est? Mutationē affectus uocat abalienationem spiritus. iij. Reg. xxi.

Vir & mulier non &c. id est, nemo hominum, Exod. xxxvi.

Si facies tua non ierit. Noster Interp. Si non tu ipse præcedas &c. Exod. xxxiiij.

Ponere faciem suam, ut ascendat Hierosoly. iij. Reg. xij. Vnde in Euangelio: Et facies eius erat euertis &c. Quò enim ituri sumus, eò primum faciem intendimus.

Videamus nos facie tenus iij. Reg. xiiij. Sensus est, experiamur belli fortunam, uter alterū uincat.

Honorabilis sit anima mea corā te. iij. Reg. i. Pro quo noster Interp. ponit: Noli despiciere animam meam &c. Honoratior tibi uidear, quam

quàm cui, quod peto, deneges.

Demetere seu exterminare posteriora malorū regum dicitur Deus, id est, abolere & extirpare posteritatem illorum, ne quis eius pro sapiaē superstes sit. iij. Reg. xvi. & xxi. Eodem cap. rex pessimus uenundatus ad malefaciendum esse legitur, aut qui se potius uendiderit ad flagitia, hoc est, tradiderit in reprobum sensum, quo nisi peccare nihil libeat. Forsan huc respexit Apostolus Paulus, quum scriberet Romanis: uenundatus sub peccatum &c.

In non corde & corde. i. Paralip. xij. Vbi noster, non corde duplici. Duplex uero cor indicatur Psalm. xij. in corde & corde locuti sunt &c.

Factus

IDIOMATA

Factus Iehu ad iudicandū cū do-
mo Ahab, Noster sic: Cū ergo euer-
teret Hieu domū Achab, lxx. hoc
pacto, & factū est cum ulcisceret in
domū Achab &c. Nam, iudiciū, po-
nitur hic & in cōpluribus alijs scrip-
turæ locis, pro diuina ultione, ij. Pa-
ralip. xxiij. Cadere in oculis suis,
hoc est, humiliari, Nehe. vi. ponere
oculos super aliquē, accipit in bonū
Vide Hiere. cap. xxiiij.

Perijt lex à sacerdote Hiere. 18.
Ezech. 7. pari ratione legit, perit sa-
pientia à sapiente, Esa. 27. perit con-
siliū à filijs, Hiere. xlix. Perit fuga à
ueloce, Amos ij. & Psal. 141. dicit:
Perijt fuga à me, &c. hoc est, nihil
proderit suum cuiq; præsidium, spe
sua falletur &c.

Cadit

LINGVÆ SANC. 16

Cadit oratio corā Deo, Hiere. 36. & 37. 42. Daniel. 9. Quod est, pertingit ad eū, *ḥōmpt sūr jn.* Idem ualet: prosternere preces coram Deo. Fit uero isthuc bona precantis fiducia, fore ut auditam orationem exaudiat misericors pater. Hiere. 38. Prostrauī preces meas coram rege, id est, supplicauī regi, ad pedes eius prouolutus. Eleuare animas suas, Hiere. xxxvīj. ubi latīnus noster legit: decipere animas suas, nimirum inani persuasione. Alioquin eleuare aut leuare animā suam, utpote ad Deum longe diuersum est in Psalmorum libro.

Ascensiones spiritus uestri, Ezechielis cap. xi. Noster uertit, cogitationes cordis uestri, legunt
& sep

IDIOMATA

& septuaginta cogitationes. Eiusmodi ascensiones in corde notat Psalmus quoque 83. Et in Euangelio dicit Dominus, cogitationes ascendunt in cordis uestris, Esa. lxxv. & Hierem. iij. legis ascendere super cor. Et Ezech. 36. Ascendere super labium linguæ. Eodem respicit quod ait Apostolus ex propheta: nec in cor hominis ascendit, i. Corinth. ij. Ascendere super spiritum, legis Ezechie. cap. xx. Stillare sumitur pro loqui, assentientibus etiam Iudæis, & antiquis scriptoribus. Verum stillare maledictionem, Daniel. ix. significat, quod Deus poenam de iniustis sumit. Paulatim enim punit, non effundit uno impetu iram, ut imbre scat, Autore Lyrano.

Redimere tempus, Danielis. ij.
Ephe. v. Com

LINGVÆ SANC. 17

Compleri præuaricationem, Danieli 8. Et Genes. 15. de nondum completis Amorrhæorū iniquitatibus. Verum. i. Reg. xx. legitur de completa malitia, quod ut mihi quidem uideor, diuersam habet à priorē sententiam. Et textus Hebræus habet: consummata est malitia ab illo, quemadmodum etiam. lxx. legunt, non, eius.

In uentre habere, hoc est, prægnantem esse.

Dicere in corde suo, aliud non est, ꝑꝑ, putare, secum animo uoluerē &c. ubiq; obuium istuc est.

Illustra faciem tuam super nos est quasi dicas, sereno ac pacato uultu nos aspice. Daniel. 9. Psal. 30. Magnificare os suum, Abdie i. Sic Psal. xij. magnificare seu roborare linguam suam.

C Ciui

IDIOMATA

Ciuitas Dei uel Deo Ione 3. Sic dicitur mons Dei, & cedrus Dei in scripturis. Nimirum de rebus inusitatae magnitudinis.

Sanctificare super aliquem bellum, Hier. 6. Ioel. 3. Mich. 3. Est, decernere bellum contra gentem aliquam, certo gerendum, nec cessandum, donec conficiatur. Sanctum bellum fuit, quo ira Dei placabatur, & idololatria repurgabatur.

Viri boni, seipsos humiliantes, appellarunt se canes mortuos. Ita enim Dauid coram Saule & Miphiboseth filius Ionathan coram Dauid. Abner uocat se caput canis. ij. Reg. iij. Azahel uocat se canem, iij. Reg. viij. Homerica Helena se quoque coram Hectore catellam uocat, Iliad. 6. Porro quoties pij alique

quem

quem magnopere laudant, uocant eum Angelum Domini, ij. Regum xix. ij. Reg. xiiij. Vnde idem ad Galatas cap. iij. Malach. ij. Contrà quando quis ad extremum uituperatur, audit filius Beliaal. Heliseus appellat regem Israël filium homicidæ, iij. Reg. vi.

Erant post Dauid, id est, sequebantur Dauidē, ij. Reg. ij. Sanguinem requiram à manibus uestris, hoc est, supplicium sumam de fontibus, in fontium nomine. *Wil die vnschuldigen an den schuldigen rechen.* ij. Reg. iij. Ezechiel. iij. & xxxiij.

Inuocatum nomen Domini super &c. Inuocatum pro uocatum simpliciter. Vide. ij. Reg. xij. Genes. xlvij.

C ij In uir

IDIOMATA

In uirga uirorum & plagis filiorum Adam, hoc est, flagellabo illū perinde ut plebeios homines soleo, nullo regis respectu habito, 2. Reg.

7. Inuenire cor suum, inuenit tale in corde suo, &c.

Reuertere manū seu potestatem suam, id est, reuocare. ij. Reg. viij. Mitttere in manum, id est, tradere alicui erudiendum, ut Dauid Salomonem pueri &c. ij. Reg. xij.

Iuxta bonum cor, id est, si bono animo fuerit, noster Interp. facit temulentum uino, ij. Reg. xij.

Ponere sibi nomen, hoc est, ad opinionem aliquam aspirare &c.

Quod bonum est in oculis tuis, hoc est, quicquid tibi uisum fuerit &c. Germani hunc loquendi modum propè referimus: Alles was dein
nen

nen augen lieb ist.

Ab æterno, Hebraicæ Meolā,
reddit noster interpres interdum,
Antiquitus. i. Reg. xxvij. Accipit
enim illud Olam aliquando pro fi-
nito tpe: ut iij. Reg. ij. Iosue xiiij. &c.

Facere cum aliquo misericor-
diam. ij. Reg. ix. id est, benefacere
ex bonitate gratuita &c.

Affligere cor suum, est, semet
excrutiare contristari, &c. ij. Reg.
xiiij. Ibidem stultitiam facere pro eo
quod, scelus patrare. **Weise leut
thun grosse thorheit.** Liquet
istud in Dauide patre & filijs Am-
mone, Absalone, Salomone, &c.

Super os Absalom fuit positū.
Quem hebraismum reddit latinus
Interp. In odio Absal. erat positus.
Tametsi in margine ascriptum est,
C iij in ore

IDIOMATA

In ore, lxx. sic legunt: Quoniam in ira erat ei Absalom. Os gladij dicitur cuspis gladij, id quod alias, opinor, admonuimus.

Non tollet animam. Noster Interp. Non uult perire animam, id est, uitam, ij. Reg. xiiij. Tollere animam pro neci dedere uulgaris. est.

Vultus tui ibunt in medio. Quod sic Interp. Tu eris in medio eorum, ij. Reg. xvij. Exod. 34.

Afferte uobis consilium. Latinus hic habet: inite consilium, ij. Reg. xvi.

Conuertere malum in caput suum. Hoc ad eum modum intelligas licet, poenam ipse luit, quam pararat alij. Aut, malum illi, quod commeruit, accidit, i. Reg. xxv. in Psal. saepe.

Sopor

LINGVÆ SANC. 20

Sopor Domini super eos irrue-
rat. Quod enarrandum ita opinor:
Quia Dominus uoluit, altum ster-
terunt, i. Reg. xxvi.

Anima preciosa coram te, id est,
quod par sisti uite meæ, j. Reg. 26.
Item iij. Reg. i. sit preciosa anima
mea coram te, noster Interp. Mises-
rere animæ meæ, & noli despiciere
anim. &c. lxx. legunt: Honoretur
anima mea &c. de hoc supra. Ne
cadat sanguis meus in terram, no-
ster Interp. sic: Ne effundatur san-
guis &c. i. Reg. xxvi.

Magnificata est anima mea in
oculis tuis, i. Reg. xxvi. id est, Mag-
ni me fecisti. Potens poteris, id est,
Prosperè succedet tibi quicquid in
Dño institues. Pagni, ualendo uale-
bis. Custos capitis, pro eo qd uult

C iij go

IDIOMATA

go dicunt: auff seinen leib wart
ten. i. Reg. xxviij.

Incidere in gladium, est semetip
sum interficere. i. Reg. xxxi. & ij.
Reg. i. Innixus est super lanceam.
Vitatur enim scriptura grauis. scelus
proprijs uerbis efferre.

Omnis adhuc anima mea in me,
hoc est, uiuo adhuc, nondum expi
raui, ij. Reg. i.

Sanguis tuus super caput tuum,
id est, quia occidisti, occideris, ij.
Reg. i. Iusta talio. Inde dicitur, amo
uere sanguinem à domo Dauidis,
id est, illum trucidare, qui sangui
nem innocentē fuderat, sicut loab,
iij. Reg. ij.

Non est malū in manibus meis,
id est, nihil mali feci. i. Reg. xxiiij.
i. Paralip. xij.

Retrit

LINGVÆ SANC. 21

Retribuere bonum, id est, bene
facere, i. Reg. xxiiij. Quare retribu
uat mihi retributionem istam: pro
quo noster Interpres legit: Non in
digeo hac uicissitudine. ij. Reg. xix.
Dimittere aliquem uia bona, id est,
liberum dimittere, i. Reg. xxiiij. He
bræi utuntur dimittendi uerbo,
quemadmodum nos. *Einem weg
gehn lassen*/nimirz à transactione.

A loquendo ad eum. Noster sic
ita ut nemo possit ei loqui, cap. 25.

Vsq; ad mingentem ad parietē,
id est, ne pueros quidem reliquos
faciam, iugulatis senioribus.

Venire in sanguinem, id est, ad
occidendum adesse, i. Reg. xxv.

Erit anima tua custodita in cus
todia uiuorū. Cuius Idiotismi sen
tentia hæc est: Perire non poteris,

C v custos

IDIOMATA

custodiente Domino uitam tuam,
cap. xxv. Mox occurrit contrariū :
Anima hostium proijcietur in ma-
nu fundæ, hoc est, peribit.

Sua manu saluari, id est, custo-
diri à Deo, ne manum afferas ali-
cui &c. eodem cap.

Dominus præcepit ut dissipare-
tur, noster Interp. Domini nutu
dissipatum est, ij. Reg. xvij. Sic Io-
næ 2. dixit Dominus ad piscem &
euomuit Ionam in aridam, id est,
Domino disponente. In Gene. cap.
xxvij. habet Hebræus : Occurrere
fecit Dominus Deus tuus coram
me, ubi Latinus legit uoluntas Dei
fuit &c. Ibidem, ubi Hebræus ha-
bet : sicut diligo, legit noster, sicut
uelle me nosti. Et ubi habet : Abra-
ham surrexit à facie mortui sui, legit
hic :

hic: Abraham surrexit ab officio fun-
neris. In gladio tuo uiues. Germa-
nismus huic respondet: Deines
schwerts wirstu geleben. Victū
tua tibi barbaries parabit &c.

Præcepit domui suæ siue ad do-
mum suam, pro quo latinus Inter-
pres disposita domo sua. Vide E-
saïæ: Zaubethecha &c. cap. 38.
Et 2. Reg. 17. de Achitophel. Ad
huc uita in corde eius, noster Inter-
pres, Cū adhuc palpitaret. 2. Reg.
18. Iudicauit ei Dominus de ma-
nu hostiū eius, nempe quādo ultus
est Absalom, ij. Reg. xviij. Mox ibi-
dem, iudicauit te aut tibi Dominus
de manu hostium.

Leuare manus suas in aliquem,
est, uiolentas manus inferre, ij. Reg.
18, & 20. Ab hoc autem diuersū
sum

IDIOMATA

sum est in Psal. Leuare manus ad Deum &c. Cum priore idem est, Exaltare manū in aliquem. iij. Reg. xi. & mittere manum in aliquem, Nehem. xij. Ester cap. ix.

Fit mihi in Satan, id est, aduersatur meis conatibus &c. ij. Reg. xix. Nihil crebrius hoc hebraismo, eritis mihi in populum, & ego uobis in Deum. Pro quo communi lingua dicimus: Ero uobis Deus, uos meus populus &c. Nec quid frequentius, q̄ quod præpositio in, pro per accipit, ut in uerbo, id est, per uerbum. Item uir miseriæ, pro uir miser. Non fecit pedes suos, & non fecit barbam suam, quod nostro Interp. legit, illotis pedibus & intonsa barba. ij. Reg. xix. lxx. profecit, curat habent. Vir magnus nimis,

mis, ubi noster legit, diues. Congruit Germanismus, quo diuites appellamus, die grossen Hansen, ij. Reg. xix. Sic mulier magna. iij. Reg. iij. Os meū & caro mea. Hoc sermone utuntur Hebræi quoties propinquitatem sanguinis uolunt innuere. Germani: *Er ist mein blut vnd fleisch.*

Euntes in animabus suis. Item, Euntes in animas suas, hoc est, animæ prodigi magna uitæ pericula subeunt. ij. Reg. xxiij. i. Paralip. xi.

Nomen illi inter tres, hoc est, inter tres nobilior. Hebraica uocula Schub uarie usurpatur, etiā pro eo quod est referre responsum, seu renūciare, ij. Reg. xxiij. Sic. 3. Reg. xij. Dormire cum patribus suis, id est, mori in Dño, sicut cæteri retro patres.

Omnis

IDIOMATA

Omnis Israël posuerunt super me uultus suos, noster Interp. sic Me proposuerat omnis Israël in regem.

In animam suam loqui, id est, sic loqui, ut uerba per iugulum redire cogantur. Aut, certo capitis discrimine loqui &c. 3. Reg. 2.

Fugere ad animam suam, noster Interp. Fugere animas tantum suas saluare cupientes, hoc est, uitæ fuga consulere, iij. Reg. vi.

Vocat Dñs famem pro, mittet famē, poenam uidelicet nostris peccatis debitam, iij. Reg. viij. Ætate nostra uocat Turcæ gladium in nos, uocat pestem & famem, uocat ignem, & prioribus sæculis non auditos morbos, nec tamen à peccando des

do desistimus. Heu nobis, arx reli-
 giosorum morum funditus euerſa
 eſt: & nihil reſtat, niſi ut flagellum
 inundans caſtiget cōmeritos. Cum
 Domino. i. Reg. ij. Noſter apud
 Dominum. Obſervatu quoq; non
 omnino indignum eſt, quòd ſcrip-
 tura homines patrum ſuorum no-
 minibus cōpellare ſoleat, ut i. Reg.
 xxij. Audi fili Ahitob, ſentiens
 Abimelech ſacrificem, & Davidem
 compellat idem Saul, fili Iſai, quod
 nos leſſe, eodem modo uocat Do-
 minus in Euangelio Petrum Bar-
 lona, id eſt, filium Ionæ. Hinc item
 Barptolomæus, Bartimæus &c.

Ab hoc diuerſum minime eſt,
 quòd in conuiuiſio Platonis So-
 crates Eryximachum alloquens,
 ô, inquit,

IDIOMATA

ô, inquit, Acumeni fili: Et apud Homerum Iliad. iij. ubi Agamemnon alloquens Menestheum, tu, inquit, fili Petei regis &c. atq; ibidem compellat Diomedē, Tydei ducis filiū.

Filius domus aut domi natus ē seruitio, Gene. xvij. redditur, uerū naculus. Quod Hebræi cor, Græci septuaginta interdum *διὰ νοῦ* interpretantur. Iaphet dilatať, id est, longe lateq; patet huius ditio. Ambulare cum Deo, Gene. v. ubi lxx. legunt, Beneplacuit Deo Enoch. Sensus hebraismi est: Enoch Deo digne uixit, cap. vi. dicitur idem de Noë, i. Reg. xij. legitur apud Hebræos cū Deo facere, pro eo quod est, non sine Deo aut eius consensu, iuxta illud: Non sine consilio diuum &c. In uia ueritatis, noster
Interp.

Interp. recta uia. Quia uenatio in ore eius, noster sic: quia de uenationibus illius uesceret. Vir fratri suo, noster Interp. Mutuū. Tritum hoc quoq;: uir ad proximum suum, id est, inter sese. Vocauit ad Iacob, id est, uocauit Iacob, sic quoq; audienti uerbum (schama) multis in locis accusat. cum præposit. Be, id est, in, post se regit.

Audi in uocem meam, hoc est, acquiesce consilijs meis. Simili figura legitur cap. 29. Osculatus est in eam. Item, uidit in humilitatē meā.

In conspectu mortis eius. Noster sic: Anteq̃ moriar.

Vestes desiderabiles, Latinus noster: Vestes ualde bonas. Vt sim in oculis eius, id est, ut apud eum in precio sim. Nam alioq̃n oculi eius

D caliga

IDIOMATA

caligarant. Vide cap. 29.

Sæpissime cōglutinant Hebræi
 consignificatiuum Na cum Impera-
 tiuus, quemadmodum in Hosia na,
 ut, Sa Na, id est, tolle quæso. Lech
 na, id est, abi quæso. Kum na, id est,
 surge quæso. Gesa na, id est, accede
 q̄so. Ten na, id est, da quæso. Ka na,
 id est, accipe quæso. Inuenies id ge-
 nus multa in Hebraicis Biblijs. Na
 illud cohærescit etiã aduerbjs, ut, al
 na, id est, ne quæso, Germanicet
 Ach nicht.

Eleuauit Iacob pedem suum,
 noster Interp. Profectus est &c. Ia-
 cob interrogat He schalom lo, id
 est, Num pax huic? Vbi Latinus
 sic: Sanus ne est? Vide Iudic. xix.
 & iij. Reg. iij. Capitur enim pax
 pro

LINGVÆ SANC. 26

pro prosperitate aut rebus secundis. Pax erit seruo tuo, id est, bene agetur cum illo, i. Reg. xx. Ad pacem, noster sic: Si recte agant, i. Regum xvij. Rogauit Dauid ad pacem, id est, quam recte ageretur, 2. Reg. ij. Huc pertinet: Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem. Et apud Lucam: Quæ ad pacem tibi &c. cap. xix. Vide Genes. xliij. Et i. Regum x. ij. Reg. viij. Loqui alicui in pace, id est, amice, Genesis 37.

Vt ædificer ab ea. Hunc tropum ita uertit latinus: ut habeam ex ea liberos. Atque ibi quoque adparet quæ sit uerbi, ædificare, uirtus.

Quemadmodum uero Sara ex Hagar edificari cupit, hoc est, mater fieri, Gene. 16. sic Rahel, Gene. 30.

D ij Nam

IDIOMATA

Nam & ibi ædificandi uerbum ponitur. Et Deut. cap. 25. præcipitur de ædificanda domo fratris sui, hoc est, procreanda prole &c. Diligentis Theologi facio iudicium, an eò pertineat, nec ne, quod in Exod. de ædificatis obstetricum domibus legitur. Etsi ibi pronomen, eis, apud Hebræos masculini gñris est. Ruth cap. 4. legis Rachel & Lia ædificarunt domum Israël, id est, ipsis matribus ortæ ludæorū familiæ sunt. Ad hunc opinor modū accipi possunt quæ legis, i. Reg. ij. & 25. Itē: ij. Reg. vij. domum faciat tibi &c. & iij. Reg. cap. xi.

Non dedit, noster uelut exponens legit, Non permisit, Gene. 20. Non raro tale obuiam fit scrutanti scripturas.

Ne

Ne ardeat in oculis, noster Interpret, ne irascatur.

Via mulierum mihi. Noster Interpret, sic: iuxta consuetudinem foeminarum accidit mihi. Verba hæc Rahelis ad Physicen spectant, Genesis 31. Quemadmodum hæc de Sara: Desiit fieri Saræ semita secundum mulieres, pro quo sic legit Interpret, desierant Saræ fieri muliebria Genesis xvij.

Viri fratres sumus, Genes. xij. Hoc est, fratres sumus. Eodē phrasim apud Lucam Euangelistam legitur, homines pastores, Item homo peccator, pro pastorib. & peccatore simpliciter. Palpebræ aurore, Job. 3. uertit noster, ortum, aliq primordiam.

Iudicare iustitiam, id est, defendere

D iij dere

IDIOMATA

dere iustitiam. Nostra translatio habet : discernere quod iustū est &c.

Bene facere gressum , id est, bene ingredi.

Bonas facere uias suas , id est, absq; crimine uiuere, innocēter conuersari &c.

Ancillam dedi in sinum tuum, pro eo quod est, conthoralem eam tibi adiunxi, Genes. 16. Cognoscere mulierem, Genes. 4. Venire seu ingredi ad mulierem, Gene. 6. Appropinquare ad mulierem, Genesis 20. dormire cum muliere, Genesis 19. 2. Reg. 12. & i. Reg. 2. Tangere mulierem, Genes. xx. & i. Cor. vii. Humiliare mulierem, Iudic. xix. Genes. 34. ii. Reg. xii. Cognoscere cubile uiri, Iudic. xxi. Atq; hinc æstimanda est diuinę scripturę cum
uerecun

uerecundia tum castimonia: ut quæ horreat turpitudinem, uerbis uel leuiter turpiculis indicare.

Eder eder lebado, id est, singulos seorsim, Gene. xxxij. de duplicatis id genus infra dicemus.

Faciem eius pro, eo, Gene. 32. & alibi: Paruuli sunt, quos mihi donauit (Hebraice Chanan, id est, fauit seu ex gratia concessit mihi Deus. Mox idem iterum de collatis bonis exterioribus, ne uidelicet nesciamus, opes à donatore Deo continere mortalibus.

Spaciosa terra, ut quæ ueluti manibus late protrectet, Gene. 34.

Et exiuit cor eorum, pro quo Interp. noster, Obstupesciti sunt, Septuaginta, Opstupefactum est cor eorum, Gene. xlij.

D iij Ab

IDIOMATA

Ab heri & nudiustertius, Exo. iij. & v. Deut. iij. & xix. Septuaginta legunt in Exodo, ante heri neq; ante tertiam diem &c. Id est, haectenus, siue usq; ad hoc tempus.

Cor dissoluere, id est, terrere, ita enim legit latinus Interp. Deut. j. & Deut. xx. ne dissoluatur, ne liquefiat cor tuum. Reperi has quoq; metaphoras, ne mollescat, ne tene rescat cor tuum. Vide Esaia 7. & Hierem. 51.

Liberi in anima sua, id est, Libertini, ingenuis parentib. nati &c. Hierem. xxxiiij.

Domus uestra, nisi pro familia capiat Genes. xlv. absurdissimu sit.

Viri fortes, Hebraicae chail pro idoneis ad obeunda reipublicae munia. cap. xlvij.

Panis

Panis ad os pueri, latinus, cibaria singulis. In te benedicetur Israël, quod Græci: In uobis, cap. xlvij.

Omnis generatio illa, id est, quæ quot homines eodem sæculo uixerunt. Exod. j. In manu mittes, id est, tuo libitu, Exod. 4. Oculis terræ, pro quæ noster, superficies. Exod. Quis & quis ibunt? pro eo quod est, qui nam ibunt? cap. x.

Non adiiciam amplius uidere faciem tuam, hoc est, in posterum te non uidebo, uel, sub conspectum tuum posthac non ueniam. Illud, non adiiciam ut &c. In Biblijs creberrimum est. cap. xi. talis non adiicitur, ubi Interp. noster habet, non futurus est.

Moriatur anima mea, hoc est, ipse, quantus sum, mori cupiam &c. Nume. xvi. D v Amo

IDIOMATA

Amari anima, noster Interpres animo concitati. Secus uero, i. Regum xxij. ubi pro tristibus accipitur, item, iij. Reg. iij. Pro iracundis, i. Reg. xxx.

Reuersus est spiritus eius ad eū, noster, ut clarior textus sit, addit: & refocillatus est, i. Reg. xxx. Germani cibo potuq; reſectis uiribus dicere ſolent: *Also möchte Leib vnd Seel wider zuſamen kommen.*

Intellexi ſuper eum ſiue ad eum. Noster ſic: Diligentius eū intuens, 3. Reg. iij. Eſt, ratione adhibita rem conſyderare, ſic Pſal. xl. Beatus qui intelligit ſuper miſerum, hoc eſt, qui cordatus prudensq; eſt in cognoscendis calamitatibus hominis ægroti, ac ſciant bene precari ægroti.

to. Nempe: Dñs conseruet eum, & uiuificet eū &c. Porro utimur qui dem latini, uno intelligendi uerbo utrobique, sed in Hebræo uariatur. Illic enim uerbum est Bon, hic uero Sachal. Mascil el dal.

Accipite mihi gladium, noster Interp. Afferte mihi gladium. Obseruauit eum tropum sæpenumero. Exod. cap. xxxv. legis, Tollite à uobis &c.

Calefacta, adeoque exusta sunt uiscera eius super filio. Interpres noster utitur alia metaphora, uertens commota. Prior metaphora uehementior est, & uero propior. Es gieng jr durchs hertz / als ein glüender spies. cap. iij. Fiducialiter habitare, Noster, absque timore, cap. 4. Dedit ei latitudinē cordis, hoc est,

IDIOMATA

hoc est, amplius. ingenium. Fecit regem illum doctissimum. Optarat sibi Leb schomea, id est, cor audiens seu obediens. Quibus uotis Dominus respondet, dicens se illi iuxta petitionem suam dedisse Leb hacham uenabon, id est, cor sapiens & intelligens, quibus uerbis ueluti declarat, quid rex senserit interpretandum. In idem ergo recidit, cor audiens, & cor sapiens. Illud petiuit à Deo rex, hoc accepit.

A facie belli, noster Interp. propter bella cap. v. alibi aliter, ut à facie tribulantis, id est, ante tribulationem &c.

Dedit hostes sub plantas pedum Dauidis, hoc est, subegit ac subiecit illos regi, cap. v.

Erat cum corde suo, noster Interpretes,

LINGVÆ SANC. 31

pres, uoluit. Mox uertit, cogitauit
in corde suo. iij. Reg. viij. & x. Da
re uiam eius in caput eius, hoc est,
secundū opera iudicare. iij. Reg. 8.
Conuerterunt se ad cor suū, noster
Interp. pœnitentiam egerunt in cor
de suo. cap. 8. Boni corde, noster,
alacri corde 3. Reg. 21. 2. Paralip.
7. & Ester i. & v. capitibus.

Quicumq; accepit siue attulit cor
suum, & omnis cui libertas spiritus
eius est. Hæc ad uerbum uersa sic
conuertit Interp. noster, obtulerūt
mente promptis, atq; deuota, Exo
di xxxv. Septuaginta sic, & addux
xit unusquisq; , quæ tulit eorū cor,
& quibus uisum est animæ eorū zc.
Intelligo, eos oblatū accessisse, quos
egit eo cor, Welche jr eigen hertz
hierzū triebe. Mox: Col nedib
leb,

IDIOMATA

leb, hoc est, omnis libero corde seu animo. Istiusmodi in uirtutum laude ponendum Teutones dicimus, *freywillig*. Tali liberalitate in egenos Eleemosynam erogari conuenit. Dedit ei secundum manū. Noster, ultro, legit cap. x. Impleuit post Dominum, Noster Interp. Impleuit ut sequeretur Dominū. iij. Reg. xi. Habes eundē tropū, Iosua cap. xiiij. ubi lxx. legunt: Decreuit sequi Dominū Deum, legunt in Regum quoq; tertio, sequi Dominū. Sensus est, totus adhæsit Domino.

Faciens opus, pro quo noster transtulit, Bonæ indolis & industrius, cap. xi. Eadē phrasi, facere regnū legitur, pro, prudenter imperare.

Manu sua impleuit, noster Interpres, opere impleuit, hoc est, fecit quod

quod dixerat, ij. Paralip. vi.

Erecti oculi eius præ senio. Vbi
noster: Caligauerant oculi eius &c.
Idem legunt & lxx. Græci. Stabant
eius immoti oculi, waren stendig.
Alioqui uoluuntur huc illucq; in
columes oculi, neruis agilibus.

Post tergum me abiecisti, id est,
Spreuisti me, iij. Reg. xiiij. Quæ lo
quendi formulæ, planè prouerbias
les sunt. Sic è puluere exaltari, iij.
Reg. xvi.

Sæpissime scribitur de religiosis
regibus: Cor eius erat Selom, id
est, perfectum cum Domino, hat
tens mit Gott. In medium eius,
id est, ad se, iij. Reg. xvij. In primo
genito suo fundauit Ieriho, hoc est,
è filijs charissimū perdideris, si redi
fices ciuitatē hanc, Iosu. 6. 3. Reg.
16. Com

IDIOMATA

Comedentes mensam, sæpe legitur in lib. Reg. pro eo quod est edentes de mensa.

Facere bouem, id est, sacrificare bouem. 3. Reg. 18. usurparunt & gentiles faciendi uerbum pro, sacrū facere. Vnde Macrobius Aurel. illud Vergilij enarrans: Cum faciam uitula &c. sic scriptum reliquit. Vutula dixit pro uitulatione, quod nomen esse sacrificij ob lætitiā facti diximus. Cum faciam uitula, id est, cum faciam rem diuinam, non oue, non capra, sed uitula, tanq̃ dicat, cum uitulam pro frugibus sacrificauero &c. lib. 3. Saturn.

Sanauit altare Domini quod dirutum erat, noster rectis. legit, curauit altare &c. Si curandi uerbum recte accipias. Alij uertunt, repara-
uit.

uit, iij. Reg. xvij. Abijt ad animam
 suam, noster Interp. Quæcunq; eū
 ferebat uoluntas, lxx. Iuxta animā
 suam, 3. Reg. 19. Percussit uir uirū
 suum. Vbi latinus noster sic:
 Percussit unusquisq; uirū, qui con-
 tra se ueniebat, iij. Reg. xx.

Si non appræhendemus ex eis,
 noster in hunc modum, & obtine-
 bimus eos. cap. xx. lxx. legunt su-
 per eos.

A capite tuo, noster legit, à te.
 Nam præceptores in æditiore loco
 sessitant, ad quorū pedes auditores
 sedere habent. 4. Reg. ij.

Aquam fundere super manus,
 est ministrū alicuius esse cap. 3. Am-
 plexari filium, id est, adipisci filium,
 blanda uox Elisæi.

Nihil hoc Idiotismo tritius: Ac
 E cinge

IDIOMATA

cinge lumbos tuos, id est sodes, ad opus accingere, paratus ac promptus esto, quod iussi ut expedias. iij. Reg. ix. ij. Regum xxiij.

Inuenire iniquitatem, noster reddit, argui sceleris. iij. Reg. vij. Lectori sacrae paginae occurrit non raro, inuenta iniquitas. Inuenit prodepræhendit, aut rescit. 4. Regum xvij.

Statuit uultum suum, & posuit usque ad confusionem. Noster Interpretes sic: Stetit cum eo, & conturbatus est usque ad suffusionem uultus. Septuaginta uero: Stetit Azazel ante faciem eius & apposuit coram eo munera, donec confusus esset. Er stund vnd war verstarret &c.

Onus

Onus leuare contra aliquā gentem, id est, prophetiam onerosam ac tristem prædicere, iij. Reg. ix. Imò nullibi non.

Ambulare post peccata pro, peccare, der büßerey nach gehn. iij. Reg. xij. Notiss. est, ambulare post deos alienos &c.

Facite mecum benedictionem, noster sic: Facite quod uobis utile est.

Qui peccare fecit Israel, hoc est, qui fuit autor idololatriæ publicæ, fons & origo impijssimæ defectio-
nis.

Tradidit eos Deus in manu hostium, hoc est, se uolente uicti ac capti, poenas dederunt idololatriæ & impurijs. uitæ.

E ij Ultra

IDIOMATA

Ultra non faciam commoueri
pedem Israël de terra, id est, Israël
ræ mei, quia rectè uiuunt, de hac sua
Palestina, nullis unq̃ hostium in-
cursionibus expellent. 4. Reg. 21.

Extendam funiculum Samariæ
super Ierusalem, hoc est, quando Ie-
rosolymitæ tam enormiter peccant,
decreui hos Samaritaræ gladio uisi-
tare, & iam dimetior eam instar fa-
bri, quomodo disseccanda atq̃ fini-
denda sit urbs robustissima.

Ore ad os, noster Interp. usque
ad os, septuaginta legunt, Os supra
os. Paguinus ille Xantes uertit de
latere ad latus. Sebast. Munst. de
angulo ad angulum, von einem
ort zum andern. Nulla fuit pars
ciuitatis immunis à cæde crudeliss.
tyranni Manasse. 4. Reg. 21.

Populus

LINGVÆ SANC. 35

Populus omnis stabat in fœderere, noster Interp. acquieuit fœderi. Idioma latinis protritum, quoties dicunt: stare pacto, iij. Reg. xxij.

Ibidem filij populi, pro uulgo accipitur. Eleuauit Puil Merodach rex Babel, caput Iehoachin regis Iehuda de carcere, hoc est, magno illum honore affecit, iij. Reg. xxv.

De tempore ad tempus, pro eo qd est, omni tempore. j. Paral. 9.

Dauid iuit &c. Noster Interp. proficiebat, cap. xi. post diuisionem regni Hebræorū, uidelicet ætate Roboam & Hieroboam, cœpit rex Israël uocari, rex decem tribuū, rex uero Iuda, rex duarum tantum reliquarum, nempe Iuda & Benjamin. Regnum Israel signatur sæpe hic nominibus in libris prophetarum:

E iij tarum:

IDIOMATA

tarum : Ephraim , Samaria , Israel , Ioseph , Iezrahel , Bethauen , Bethel , & interdum Iacob. At regnū Iuda nominibus hisce : Iuda , Ierusalem & Benjamin , hæc ex D. Hieronymo .

Saluauit salute magna , hoc est , optatissimam salutem attulit. 1. Paralip. xi.

In tempore diei ad diem pro quo noster Interpres per singulos dies. Idem ferè cum superiore tropo : de tempore ad tempus.

Multi ipsi custodientes custodias domus Saul , ubi noster Hieronymus. Magna pars eorum sequebatur domum Saul . Septuaginta Hebraicum exprimunt : quemadmodum eodem cap. 12. Vbi Hebræus habet : Erit mihi super uos cor , legunt

LINGVÆ SANC. 36

gunt illi: Sit mihi cor super uos in unitatē. Quo loco Interp. latinus uertit: Cor meum iungatur uobis.

Vocari in nominibus, id est, nominatim. Ibidem: Addiderunt uel adiecerunt adhuc, noster Interpres alia uice, i. Paralip. xiiij. Sæpius, fit obuiā nobis tropus ille quod est, parum fuit semel fecisse, nisi quod fecerunt iterarent.

Exiuit nomen eius, noster Interpres legit: Diuulgatum est, eodem cap.

Super David Ephod lineum, Noster sic, David indutus erat Ephod, j. Paralip. 15.

Dandi uerbū usurpant pro, cōstituire, j. Paralip. 16. Mox ibidē: dedit ad confitendum, id est, constituit ut laudaret Deus.

E iij Fui

IDIOMATA

Fui de tabernaculo in tabernaculum, pro quo Interp. latinus: Fui semper mutās loca tabernaculi, cap. 17. Cum impleti erunt dies tui, hoc est, quū satis uixeris, & tempus abire tibi appetierit.

Ambulare cum patribus suis, hoc est, in aliud sæculum sequi predecessores, quod fit, cum uitam morte commutauerimus. 1. Paralip. 17.

Suscitabo semen tuum, hoc est, faciam te prole parentem. Erunt tibi liberi.

Coram te, capitur interdū pro, ante te, id est, ante tuam ætatem, ut ad tempus referatur, cap. xvij.

Reuelat Deus aures nostras, hoc est, patefacit nobis uoluntatem ac propositum suum &c. Quin reuelare etiam oculos dicitur Dominus
nus

nus in scriptura, pro eo quod est, facere, ut uidere possimus, quæ uidere ipse nos uult. Potest etiam legi, Deum reuelare auribus, & oculis &c. ut clarior sit textus.

Postulare alicui pacem, hoc precari pacem aut salutem, optare prosperitatē &c. lxx. Interrogare quæ ad pacem, quo de idiouismo uide supra.

Benedicere, pro quo noster Interp. congratulari, utrunq; legis. i. Paralip. xviij.

Vir præliarum erat, N. ci. Quod noster reddit, aduersarius erat, alij faciunt, uirum inexpugnabilem.

Facies belli est ad me, ante & retro. Vbi noster Hieronym. Bellū ex aduerso, & post tergum contra se, lxx, à fronte & à tergo &c. i. Paralip.
E v ralip.

IDIOMATA

ralip. xix. Eodem capite accipitur, saluare, pro eo quod est, in prelio laboranti suppetias ferre.

Os eorū, noster uertit, consiliū eorū, i. Paralip. xij. & Genes. xlv. super os Pharaonis, reddunt, iussionem seu mandatum. Os Domini, Iosua. xxi. interpretantur imperium Domini. Os Domini exaspere, hoc est, nolle parere dicto. j. Reg. xij. Sic iij. Reg. xij. ubi noster latinus, inobediens, legit. Secundum siue ad os, id est, iuxta commissionem, iij. Reg. xxiij. Quid in ore eius, quod noster Hieronymus, sic: quid ipse dicat, ij. Reg. xvij.

In ore sacci, Gene. xlij. pro eo quod est, in summitate sacci. Et os gladij dicitur in Biblijs ea pars gladij, qua mordet, unde gladius uorare homin

LINGVÆ SANC. 33

re homines passim legit. Sapi-
dem phrasim, quod in epist. ad He-
bræos extat, gladius *δίσκος* cap.
4. Os speluncæ, pro introitu ac-
cipitur.

Fuit cum corde meo, hoc est,
animus erat, ædes extruere. Noster
legit: Erat uoluntatis meæ. Idem,
i. Paralipp. 22. & ij. Paralipp. j.
vi. & xi.

Omne quod uenit super cor,
ubi Interp. latinus legit, omne qd
disposuit in corde suo. 2. Paralip.
7. Dederunt cor suum, ut quære-
rent, hoc est, animum adpullerunt
ad studendum Domino ij. Paralip.
xi. Et simile cap. xij. Non direxit
cor suum &c.

Item:

IDIOMATA

Item: Non præparauit cor suū Dominus. i. Reg. vii. Conuersi ad cor suum, id est, resipiscunt, ij. Paralip. vi. Ab hoc non diuersum est, redire ad cor, Esaia xlv. & Psalm. 84.

Deus tangit corda, hoc est, quod uult mouet. i. Reg. x. ipse quidem nullius autor mali, sed, se per mittere, procurat malum malus, qui est ter maledictus ille serpens, dicit etiam Deus inclinare corda, ij. Reg. xix. Inuenire cor suum, idem est, quod: Deū aliquid mittere in mentem homini, ut faciat &c. 2. Reg. 7.

Factum est cor Israel post Absalom, hoc est, animus uulgi huc propendebat, ut Absalom principatū teneret patris loco. 2. Reg. 15.

Affligere cor suum ij. Reg. xij. Idem ferè cum illo quod est apud
Esaïam

LINGVÆ SANC. 39

Esaïam cap. 58. uidelicet affligere animam suam, id est, esse heauton timorumenon, pectus suū adedere, breuiter, ad summum turbari. Nisi forte, nephesch, apud Esaïam, non pro animo, sed pro toto homine sumitur.

Cor tuum non est mecum, opior esse sensum huius, non es eiuse dē mecū animi, Iudic. xvi. Eiusmodi Apostolus noster uocat ὁμόφυχον

Furari cor, Genes. cap. 31. furari corde, ij. Reg. xv. In Genesi legit pro isto furti genere latinus Interp. Noluit cōfiteri &c. Et lxx. Græci: Abscondit &c. In Regū aut libro, reddit isthuc latinus: Sollicitabat corda, Græci uero: uendicabat &c. Iacob in morem furis, clam Syro illo, abduxit adamas filias. Et Absalom

IDIOMATA

salom infidiose, clàm patre Domi-
no, populum sibi conciliauit, id
quod erat ueluti furto alienū usur-
pare sibi. Laban ipse postea dixit,
Furatus es me, quod per me expo-
nas licebit: Spoliasti me, egisti er-
ga me furem. In conspectu solis,
pro eo, quod dicimus: in propa-
tulo, & est Δείνοσις quædam, η. Re-
gū xij. Eodem cap. Si dixerimus ad
eum, mortuus est puer, quàm ma-
le faciet (supple Dauid). Omnino
hic Germanissimus est. Solemus em̃
dicere: *Hy wie vbel thut er/* ni-
mirum de eo, cuius res in arctum
contractæ sunt. Interp. noster pro
uerbis sententiam reddidit, se affli-
get, inquit. Septuaginta uero,
Hebræum expresserunt. Quàm
male

LINGVÆ SANC. 40

male faciet, id est, ut insaniet præ
uehementissimo dolore animi.

Surge Domine in requiem tuam, id est, hoc in loco uti habites
complacere tibi, hic quiesce, huma-
norum uotorum facilis exauditor.
2. Paralip. 6.

Populus ueniunt, pro popu-
lus uenit, tametsi hoc schema lati-
nis quoque familiare est. iij. Re-
gum xij. Non fuit amplius in ea
spiritus, quod idem legunt tam
Græcus quam Latinus nisi quod
latinus addit, præ stupore. ij. Pa-
ralippo. ix. Verum. iij. Regum
x. reddit hoc ipsum Græcus: Et
extra se facta est, καὶ ἐξ ἑαυτῆς ἐγένετο,
hoc est,

IDIOMATA

hoc est, attonita mirum in modum
 obstupuit, atque adeo ueluti mortua
 obriguit, tantum uelicer pelagus re-
 rum preciosissimarum intuens. Simili,
 licet non eadem, hyperbola omnium
 gentium lingue utuntur, quoties inu-
 sitatae admirationes inciderint. Nec
 clausit Ierobeam robur ultra. Hunc
 tropum latinus Interp. ij. Paralip.
 ij. sic conuertit: Nec ualuit ultra re-
 sistere &c. cap. uero libri eiusdem
 xxij. Idem dictum sic reddit: Nec
 erat ultra spes. lxx. cap. xij. Et non
 habuit fortitudinem ultra cap. ue-
 ro xxij. Non erat qui retineret uir-
 tutem de regno &c. Sensus est, la-
 befactata est bellica uirtus, qua ille
 ad hoc tempus fuerat usus &c. die
 macht entgieng jm. Erat illi opu-
 lentia & honor in multitudinem,
 hoc est,

hoc est, opulentissimus simul & honoratiss. fuit Vscq; in excelsum pro eo quod est, magis atque magis mirum in modum &c. ij. Paralip. 17. & 26. Eiusdem figuræ est: usq; in consummatum, ij. Paralip. xxiiij. Sic Larob, id est, in multum. Hæc in lib. Paralipomenon trita sunt. Nos schema istud Auxer sin appellamus.

Numerus educentium gladium, hoc est, bellatorum ciuium, quos alibi scriptura uocat, uiros exercitus. Gladius Domini accipitur, j. Paralip. 21. pro plaga Pestilentia. Conuertere gladium in uaginam suam. Item: Ingredi in uaginam suā. Hiere. xlvij. Ezech. xxi. Ioan. xvij. quod Matth. 26. legit: in locū suū.

Sub manu aliorū stare seu con-

F stituz

IDIOMATA

stitutum esse, id est, ad nutum alie-
 rum regi ac duci, i. Paralip. xxiij.
 lxx. legunt, in manu, Hebraicæ les
 iad. Sors exiuit, hoc est, cecidit,
 i. Paralip. xxvi. Luce j. Funiculus
 distributionis Psal. 77. Numerum
 leuare seu accipere, pro, numerare,
 i. Paralip. xxvij.

Surrexit super seu in pedes, ubi
 noster Interp. cum stetisset &c. Est
 & Romanismus. Item Germanis-
 mus: *er trat auff seine füsse.* i. Pa-
 ralip. xxviij.

Ego cum corde meo, noster pro
 hoc idiomate legit, cogitavi. lxx.
 habent: Mihi fuit in corde. i. Pa-
 ralip. xxviij. sic ij. Paral. i. & xxiij.

Dederunt manū sub rege cap.
 29. hoc est, ultro consenserunt, ut
 Salomon rex esset Israelitici popu-
 li, &

li, & se potestati illius excellentiori
submiserunt. lxx. legunt, subditi.

Magnificauit eum Dominus in
excelsum uidentibus cunctis. No-
ster sic: Magnificauit ergo eum Do-
minus super omnem Israel. lxx. cor-
ram omni Israel.

Exaltare cor suum in uias Do-
mini. ij. Paralip. xvij. lxx. exaltatū
est cor eius in uijs Domini. Pro-
quo latinus noster: Cumq; sumpsis-
set cor eius audaciam propter uias
Domini. Verum, ij. Paralip. 26.
& xxxij. capitur hoc idioma in par-
tem deteriore, quemadmodum,
Psal. cxxx. Non est exaltatum cor
meum &c. pro eo quod est, supera-
bire animus mihi nunquā fuit. Dis-
citur etiam, eleuare cor. Germani ta-
le quid exprimunt, quoties dicunt:
er erhebt sichs F ij Exi

IDIOMATA

Exiuit nomen eius usq; in longinquum, hoc est, in procul etiam dissitis regionibus celebri fama fuit rex. Quæ regio in terris nostri non plena laboris? Rursus apud eundem, usq; æthera notus. Huc pertinet quod in libro Esther cap. 9. de Mardocheo legitur: Et fama eius abiit per omnes puincias, ubi Hieronymus habet: Fama quoq; nominis eius crescebat quotidie &c.

Dedit faciem suam, ut quæreret Dominum, lxx. idem quod Hebræi legunt, Interp. uero noster sic: Totum se contulit, ad rogandum Dominum, ij. Paralip. xx. Ab hoc nō ita multum abludere reor: dare manus, ut eijcerent. j. Esre. jo. Quære Dominum, peculiari modo sumit pro eo quod est: Inter aduersa opem

LINGVÆ SANC. 34

sa opem poscere à Domino &c. Po-
pulus terræ pro uulgo hominum,
ij. Paralip. xxiij.

Accipite eam mihi in uxorem,
Iudic. xiiij. hoc est, adducite eam ad
me, ut uxor mea sit. In eum modū
habes, ij. Paralip. xxiiij. Accepit il-
li duas uxores, illi, id est, alteri des-
dit du. vxo. sic Nehemie. x. & xiiij.
Item Genesis 24.

Dederunt uocem, ubi Interp.
latinus: Prædicatum est, alij: diuul-
gatum est. lxx. Et prædicent in Iu-
da &c. 2. Paralip. 24. Sic, facere
transire uocem siue, ut transeat uox
2. Paralip. 30. 36. & Esre 1. & 10.
Nehem. 8. Rursus 2. Paralip. 31.
Cum erupisset uerbū, als es aus-
brach. Noster legit, cum percre-
buisset, Dare uocem, sæpe in Psal-

F iij mis

IDIOMATA

mis accipitur pro quo Germani:
sich hören lassen.

Date manus uestras Domino,
hoc est subdite uosmet Domino, il
liq; seruite liberaliter, ij. Paralip.
30. Multiplicauit ad faciendum
malum. Tropus hic, ut qui maxi
me, obuius grassanti per scripturas,
habetq; hunc sensum: Longe plu
rima mala fecit, auxit flagitia, ipse
flagitijs opertus &c. 2. Paralip. 33.

Aufferre pedem Israel de terra,
hoc est, permittere, ut Israelitę in de
ditionē accepti, in captiuitatē abdu
cant adeoq; abripiant. eodem cap.

A facie, ubi in Ebræo liphne,
de tempore etiam intelligitur, nimi
rum pro, anteq; eodem cap.

Respondabant in hymno & con
fessione Dom. hoc est, in uicē hymni
zabant, alij cessantibus alij psallere

LINGVÆ SANC. 44

coeperunt &c. Huc respexit S. Lucas, quum scriberet de diua Anna, *ἀνδωμολογῆτο*. Eodē, n. v̄bo hic lxx. Græci utuntur, Esrę cap. 3.

Oculus Dñi super eos zc. Videlicet in hoc, ut illos conroboret, opemq; ferret laborantibus. Videť ab eo non diuersum esse, qđ sępicule legit in Esrę libro: Manus Dñi bona super me zc. id est, feliciter agebam, beneficio Dei. cap. v.

Dñs declinat cor regis ad Israel, hoc est, Vi sua Deus efficit, ut Rex Babylo. beneuolus redderet populo Iudæorū. Parare cor suū ad querendū legē Dñi, qđ est, ac si latine dicat: Appellere animū suū ad cœlestā philosophiā cognoscendā. Esrę 7. eodē cap. legis: Dñs inclinauit ad me misericordiā, id est, miseratione erga me cōmotus zc. F iij Po

IDIOMATA

Posui uerba mea in ore eorum, id est, indidi, seu suggessi eis, quid loquerentur, ne alia præter mea uerba pronuntient &c. cap. 8. Nisi fallit memoria, supra quoq; hoc idiomma subieciimus lectoris oculis.

Collocare uxores, uidelicet à uerbo laschab, id est, sedit uel habitauit. Intelligo dictum pro eo quod est, facere, ut tecum domi tuæ uxor habitet. Noster Interp. transfert, ducere uxores i. Esræ x. quamuis ibidem inueniatur etiã accipere uxores. Sic Nehem. xij. legitur quoq; Ruth. i. accipere uirum, pro, nubere. Respondet Germanismo.

Dare confessionem, nos pro eo dicimus, sein beicht thun, eodem cap.

Et non robur ad standum, hoc est,

LINGVÆ SANC. 45

est, stare nequijt, quo tropo uix
quisq; alius uulgatior.

Ponere filios, pro quo Interp.
noster, parere filios. Esre. x.

Rogare super Ierusalem, id est,
interrogare q̄modo se habeat urbs
sancta. Latini quoq; isto sermonis
genere delectantur, rogians super
Hectore multa. Nehem. cap. j.

Quærere bonū filijs Israel. Nos
diceremus: Operam dare Israelitijs
cægenti, ut illi bene res succedat,
aut, bene uelle ac cupere isti genti
&c. Nehem. cap. 2. Eodem cap.
Dominus dedit ad cor meum, hoc
est, immisit in mentem meā, ut hoc
facere aggrederer &c.

Collum suum afferre ad opus
Domini eorum, id est, gnauiter ac
totis uiribus extruendo dominico

F v tecto

IDIOMATA

tecto insistere, noster Interp. legit,
 supponere colla sua in ope zc. Pro
 opere, habent lxx. seruitutē, Nehe.
 3. Non est ad manus nostras, hoc
 est, nihil nobis suppetit, nihil habemus
 cap. v. Rexit seu regnauit cor
 meū super me, ubi nost. Interp. Co
 gitauit cor meū, lxx. uero: delibera
 uit cor meum apud me cap. v.

Dare super alias congregationē,
 quod Interp. latin. sic: congregare
 contra alios contionē magnam. Ha
 bent & lxx. dare. Notum est, q̄ ua
 rias loquendi formulas, uerbum
 dandi & ponendi apud Hebræos
 gignet, cap. v.

Non inuenire uerbum, hoc est,
 interpretante Hieronymo, non in
 uenerūt, quid responderent, cap. v.

Non comedere panē ducis, hoc
 est,

LINGVÆ SANC. 46

est, aulica quadra non uiuere, eor-
dem cap.

Ceciderunt ualde in oculis
suis noster, intra semetipsos. Græ-
cus sic: Et cecidit timor magnus ual-
de in oculis eorū, das hertz siel inē
auff die knie herab/ cap. 6.

Creberrima hæc sunt in Nehe-
miæ libro, eram consyderans pro
consyderauī, eram ascendens pro as-
cendi, erant dicentes pro dixerunt,
erant pro ferentes pro profere-
bant &c.

Bonum eius loquebantur, pro
quo noster Interpres, laudabant
eum, Germani: Redeten sein bes-
stes. Locus in Nehemiæ cap. viij.
legerunt distincte & aperte, fide-
lius sic uertitur: legerunt expla-
nate & accommodato intellectu.
Hebraicæ:

IDIOMATA

Hebraicæ: Mephorasch uesom sechel. lxx. reddunt: & distinxit inscientiam Domini.

Ponere nomen Abram Abraham, id est, uidere uiro illi tale nomen Nehem. 9. Eodem cap. dicit item Deus leuare manus, sed secus ac nos. Eodem cap. Molestia inuenit nos. Quo de hebraismo superius admonui.

Auditum fecerunt cantores, noster Interp. clare cecinerunt, Nehem. cap. xij.

De pueris meis constitui, id est, aliquos è famulorum meorum numero. Eiusdem locutionis: Effundam de spiritu meo &c.

Mox, cap. xij: Ne accipite de filiabus suis, id est, filias suas. In paucis uenire in militiam, commune est pro,

pro, pauci uenimus &c.

Accepit misericordiam coram rege, pro, accepit, legit Interpres latinus, inuenit. Mox ibidem: Accepit seu retulit gratiam coram omnibus, Ester cap. ij. & v.

Liber uerborum dierum seu liber gestorum, tale reddit Interpres noster, liber memorialis, unde emanauit quod Chronicon appellant. Reddit item Annalis, uide Ester. ij. & v.

Implere cor suū, ut faceret &c. hoc est, apud statuere, animum ad isthuc confirmare animum inducere &c. Ester cap. vij.

Indicauit ei, quid ille sibi, hoc est, edocuit qd affinitatis haberet Mar docheus cum Estra. Ibat & magnificabatur. Communis, tropus in Biblijs

IDIOMATA

Biblijs pro eo quod est: semet in dies superabat honoris magnitudine. Interpres noster hunc locum, Ester cap. 9. sic reddit: Per cunctorum ora uolitabat &c.

Stare pro seu super anima sua, id est, pro se tuendo dimicare aduersus hostes, cap. 9. Benedicere pro maledicere, in libro Hiob à ueteribus indicatum est. Quo tropo non nunquã accipitur Kadosch, id est, sanctus pro prophano, in contrarium scilicet sensum. Hasid uero, quæ uocem, pius, interpreteris licet, in malam partem nuspiam capitur, lu tra fallit.

Ponere cor suum super Iob, pro quo noster Interp. consyderare. Idem cū illo sæpius iterato apud Haggeū; ponite corda uestra super
uias

uas uestras, de quo infra. Si nō uel
nisi, quod Ebræi dicunt Im lo, acci-
pitur pro eo qđ nos dicimus: Mir-
ni. Venit mihi, quod latini: Acci-
dit seu euenit mihi. Vide Iob cap. 3.
Hunc librum unā cum alijs Hagio-
graphis in præsentialium transli-
mus.

Iuxta iudicium, pro quo noster
Interp. iuxta consuetudinem, ij. Pa-
ralip. iij. Item. i. Paralip. xv. alibi
aliter uertunt. Vide Psalm. cxviij.
In primo Reg. reddit latinus iudi-
cium in hoc sensu, officium. i. Reg.
xxvij. uertit decretum. iij. Reg. 18.
transfert ritum.

Quomodo uos? hoc est, quo-
modo habent se uestre res? Iudic.
xviij. Sic in libro Ruth cap. iij.
Quid tu?

Pone

IDIOMATA

Pone manum tuam super os tuum. Hunc tropum latini sic efferimus: digito compesce labellum.

Nomen Baal accipitur etiam in meliorem partem, ut Baal baith, id est, paterfamilias, propriè uero Dominus domus, Iudic. xix. Et sæpiusculè occurrit, Baalæ seu Baalim pro ciuibus.

Ponite uobis super hoc, ubi noster Interp. Ferte sententiam in comune, alij, deliberate. Iudic. xix.

Ascendit tota ciuitas in cœlum, hoc est, oppidum incendiij flaminis usq; ad nubes ferebatur, in cinerem soluebatur &c. Iudic. cap. xx.

Frequentiss. est uir Israel pro uiri Israel. Tribulatio ei, quod Ebraicæ dicunt: Zar lo, reddit Interp. noster, in arcto positus. Hoc est,
cum

cum esset undiqꝫ circumseptus angustia &c.

Non est sub manu tua gladius : hoc est, Num gladium habes. Ibi iesch, id est, Hebræis exprimitur, i. Regum xxi.

Audire te faciam, pro eo quod est, dicam tibi, i. Reg. 9. Eiusdem formæ est, Videre te faciam, id est, ostendam tibi. Item, exire te faciã, id est, educam te. Sunt id genus innumera.

Magnificauit nobiscum. Eo tro-
po nihil uulgatius, quouis te uertas
in euoluendis sacris uoluminibus,
tantundem est ac si dixeris, magna
in nos contulit, magnifice seu præ-
clare nobiscum egit &c. i. Reg. x. le-
git noster pro, magnificauit, am-
plius. Tritis, est hoc quoqꝫ, bo-
G nus

IDIOMATA

nus ab illo, id est, melior. Sic, abiecit te à rege, hoc est, inhibuit, ne sis rex. Apud Euangelistā Lucam de publicano idem habes idioma: Iustificatus ab illo, id est, iustior illo, seu præ illo.

Declinans ad auditū tuum, ubi noster Interp. Pergens ad imperiū tuum, hoc est, dicto tuo paret, 1. Reg. xxij.

Inueni gratiam in oculis tuis, quasi dicas, persuasum habeo, te mihi fauere, & bene uelle. Inuenit Dauid gratiam coram Ionathan, hoc est, Ionathan amantissimus erat Dauidis 2c. 1. Reg. 20. Inuenire gratiā apud Deum, mit Gott wol dran sein/ in gnaden sein 2c.

Non tentauī, noster sic: Non usum habeo. Non enim puer gestare

stare aut capere arma solet. i. Reg. 17. Super tectum, noster legit, in solario. Idem ferè apud Matthæum Euangelistam cap. x. Vide i. Reg. xix. & ij. Reg. xi. Filius exercitus pro milite. i. Reg. xiiij. Illuminati & aperti oculi, Gene. cap. ij. non uidetur idem esse cum illo apud Samuelem. i. cap. xiiij. quo loco planè metaphoricum est, ut accipi possit pro læta facie, ab esu mellis redita. Habes in Psal. xiiij. Illumina oculos meos, pro eo quod est, pro hibe ab oculis meis tenebras.

Illuminare tenebras, id est, dispulsis procul tenebris lucem exoptatā reddere. Illuminat itē Dñs uultum suū supe nos, hoc est, sereno ac pacato uultu nos respicit, nulla ibi iracundiæ aut displicentiæ nebula &c.

G ij Filij

IDIOMATA

Filij iniquitatis, Hebraice Bene Auela, accipitur quemadmodū filij Beliaal, 2. Reg. 7. Germani id sibi uolunt, quoties aiunt: *Es sind böse leut.* Est conuitium scripturæ.

Ne colligam te cum illo, hoc est, ne te quoq; in promiscua cæde trucidem, i. Reg. xv. de collecto iusto uide apud Esaïam. Super uel in faciem Ægypti, ubi nost. Interp. è regione Ægypti, eodem cap.

Vertit de post me, id est, dereliquit me. Non statuit uerbū meū, quod reddit Interp. lati. Non opere impleuit. i. Reg. xv. Verbum Dei erigi dicitur, quum factis exprimitur. Sic ij. Reg. vij. Suscita uerbum tuum, hoc est, accingere, & fac nūc quod antehac pollicitus es. Sic Nehem. 5. qui non suscitauit uerbum

bum hoc. Verum secundum uirtutē uocabuli hebraici kum seu kom, & qui pollet hic statuendi & suscitandi uerbum. Crebro fit obuiam idiomus ille, Dominus suscitatur uerbum suum, pro eo quod est, quicquid se facturum recepit, id facit reuera, siue in bonum, siue in malum i. Reg. iij. 3. Reg. 12. 3. Reg. 2.

Non dedit redire, ubi Hierony. noster Interp. non concessit ut rediret. j. Reg. 18. de uerbo dandi supra. Confortabat manus eius in Deo, hoc Ionathan solabatur tristis. Dauidem, quippe profugum & latitantem, atque illi robur addebat, protegentis Dei fiducia. Experti sumus nos quoque, quod hic de exule Dauide delibamus. i. Reg. 23

Declinare post auaritiam, id est,
G iij auar

IDIOMATA

auarum pecunijsq; inexplēbile esse,
j. Reg. 8. Idem de persona etiā dici
tur, ut loab declinauit post adonia
id est, adhæsit illi. iij. Reg. ij.

Constituē eis regē pro quo Hez
bræi: Regifica eis regē, i. Reg. viij.
Ixx. Fac regnare eis regem. Posuit
foedus mihi, noster Interp. Pactum
iniuit mecum, ij. Reg. xxiij.

Gibbor hail, ubi Hierony. for
tis robore, homo militaris, præstan
ti corpore miles.

Inuenta est in manu mea hæc res
zc. Id est, habeo. Sic j. Reg. 13. qui
inuenti fuerant cum eo, id est, qui
cum illo erant, seu quos ille sibi ad
iunctos habebat.

Vir in eundo, id est, quum ita
retur. In conuertendo, id est, quum
conuerteret, &c.

Quicq;

Quicquid inuenerit manus tua,
est ac si dicas, quantū libet, aut quan-
tum habes, Reg. 25. Dominus fe-
cit salutem in Israel, id est saluifica-
uit, ē malis eripuit populum suum.
Occultabo oculos meos in eo, id
est, Nolim illum amplius aspicere,
i. Reg. xij.

Amarum mihi ualde de uobis,
ubi noster Interp. uestra angustia
magis me premit. lxx. uero ita le-
gunt: Afflictio est mihi ualde super
uos. Sensus is fuerit: Vestro magis
quàm meo exilio crucior. Ruth. i.
Vide Exod. j. amaricare uitam po-
puli.

Vt cognoscamus, quo modo
cadat uerbum, quem locum latinus
uertit in hunc modum: quem res
exitum habeat. Ruth. 3.

G iij Ibidem,

IDIOMATA

Ibidem, suscitare nomen, pro
suscitare semen. Et hoc corā in Israē
el, pro quo Hierony. Hic mos erat
antiquitus. lxx. addunt δικαίωμα,
ein recht. Ad eum modum i. Reg.
9. Olim in Israel.

Afa hail. Noster latin. transfert
hanc oratiunculam, ut sit exemplū
uirtutis. lxx. uero propius ad uer-
bum accedentes sic reddunt: Faciat
uirtutem. Greiff es dapffer an.
Sic accipitur, 3. Reg. 1. De foemina
strenua legis Prouerb. 31.

Secundum omnes gentes, hoc
est, iuxta morem omniū gentium.
i. Reg. viij. Loquebatur secundum
uerba hæc, id est, priora repetebat.
i. Reg. xvij. Secundum hunc diem,
id est, quemadmodum hodie adpa-
ret 1. Reg. 22. Secundum tempus,
ubi

ubi noster, hac eadem hora, 3. Regum 20. Anno in anno, pro quo latinus Interp. per singulos annos. Amara anima, von hertzen betrübt. Grauis spiritu, schwermütig/ pro quo posteriore Hierony. reddit, infelix nimis. i. Reg. i. Ibi dem, semen uirile capitur pro filio.

Ne des ancillam tuam pro filia Beliaal, noster legit, ne reputes ancillam tuam, quasi unam de filiabus Belial. Dominus dabit petitionem tuam, id est, faciet, quod ab eo petisti.

Vultus eius non fuerunt ei amplius, hoc loco Interp. ita legit, vultus illius non sunt amplius in diuersa mutati. Septuaginta sic: Vultus eius non concidit amplius, hoc uultum alium, uidelicet lætiores
G v sumpsit.

IDIOMATA

sumpsit, Exporrexit frontem, antea corrugatā. Et puer puer. Pro qua eiusdem nominis ingeminatione Interp. legit, puer erat adhuc infans. i. Reg. i. Non sanctus, pro, nullus est sanctus.

Multiplicabat loqui, hoc est, multū loqui, multiplicabat orare, pro, multum orare. cap. i. & ij.

Domus fidelis, id est, cuius firmitudini fidendum est, i. Reg. ij. i. Reg. xxv. ij. Reg. vii. iij. Reg. xi. Aquæ fideles, quarum salubritati tuto concredas os. Esa. xxxij.

Complebo sermones tuos, hoc est, ipse tuos sermones meis perficiam. iij. Reg. i. Aliàs, ut compleret sermo Dñi, quod dicti spectat ad opus 3. Reg. 2. Estote in viros, pro quo Interp. Estote uiri, eadem phrasi

phraſi dicit̃ illud : Ero uobis in De
um, id eſt, Deus. 1. Reg. 4. de hoc
ſupra admonuimus. Subuerterunt
ſuper eam dolores eius. Id quod In
terp. lat. ita legit : Irruerant in eam
dolores ſubiti. lxx. uerſi fuerant in
eam dolores eius.

Aggrauare cor ſuū, eſt aliquid
grauatim ac reluctantē animo face
re. Germa. uulgo dicunt : ſchwer
darzu ſein / ſich ſchwer machen
zc. De aggrauatis manibus, alibi.

Non aſcendit iugū ſuper eas, ubi
Interp. lat. quibus non eſt impoſi
tum iugum. 1. Reg. 6. Eodem tro
po alibi dicit̃: Nouacula non aſcen
det ſup caput eius, uidelicet de Na
zaræis. Ambulabant ſecundum qđ
ambulabant, pro quo noſter legit:
Huc atq; illuc uagabant̃ incerti. lxx
Ibant quocunq; ibant. 1. Reg.

IDIOMATA

i. Reg. xxiij. Omnibus diebus Samuelis, id est, per omne uitæ tempus &c.

Non ambulauerunt in uia eius, hoc est, haudquaquam uixerunt, quem admodum pater eorum, i. Reg. 8. Impleuit ea regi, quod Hieronym. reddit.

Adnumerauit, hoc est, satisfecit illi, Ita enim quidam uertit, i. Reg. 18. Concludetur in manu mea, pro eo quod est, in deditionem ueniet, tradetur mihi.

Visitatus locus, ubi noster, apparuit uacuis locus. i. Reg. xx. Imò passim in primo Regum. Nihil in sancta lingua usitatus, quam quod uerba transitiva suis accusatiuis præpositionem Be seu in præpositā habent, ut credidit in uerba, pro, credidit

dit uerba, audiuit in uocem, pro, audiuit uocem, ludic. 13. Eodem cap. legis, comedere in panem, pro, comedere panem. Interroga in Deum, pro, Interroga Deū, ludic. 18. Et cap. 20. appræhendi in uxorem, pro, appræhendi uxorem. Sic in Reg. lib. elegit in eum, pro, elegit eum. Pascit in gregem, pro, pascit gregem, 1. Reg. 16. dedit dona in hominibus, pro, dedit dona hominibus. Psal. & Ephe. 4. & c.

Alio tropo dicitur: Loqui in auribus Dñi, id est, ad aures Dom. i. Reg. viij. In pane uenditi, id est, pro pane uend. i. Reg. ij. Sic ij. Regum xiiij. in anima, ubi noster, pro anima. Vinxit eum in funibus, id est, uinxit eum funibus, ludic. xvi. In Ægypto, pro, de seu ex Ægypto iij. Reg. xij. In

IDIOMATA

In sanguinibus filiorum Ioia^a, id est, ppter sanguinē filior. Ioia^d. noster addit in ultionē sangui. ij Paralip. 24. Ibidem, uir moriet̃ in peccato suo, id est, propter peccata. Ad eum modū. i. Paralip. 9. ducti sunt Babyloniam in scelere suo, id est, propter scelus &c.

Benedixit in corde, id est, ex corde. Sic Apostolus quoq; : Psallentes in cordibus uestris, id est, ex animo. Tritissimum item est, duo nomina pro uno poni, ut, qua prophetae habitauit in ea, id est simpliciter, in qua. iij. Reg. xiiij.

Dicendi uerbū interdū sumitur pro uerbo putandi, ut Iudic. 15. Putaui qd odisses eam, Hebraice haber, dixi qd odiss. Item cap. 20. Putauerunt filij Benlamin &c. Ruth. quoq; cap. 4.

cap. 4. & 2. Reg. 13. Ne dicat zc. ubi noster Interp. ne æstimet zc. Interdum uertit illud cogitandi ybo.

Melior ipsa, ubi noster Interp. pulchrior, dicunt & latini, uirgo bona forma, pro formosa. Faciam uobiscum malum cap. 15. qd sibi Germani uolunt, quoties cominatie & ironia admixta dicunt: *Ich wil recht mit euch umbhalten*. Suram ad foemur, Iudic. 15. Quo loco Hierony. sic: ita ut stupentes suram foemori imponerent. lxx. uero: in tibia circa foemur. Alij legunt: coxa super foemur. Fortasse sententia fuerit: percussit Philistæos Samson nulla non corporis sui parte &c. Filij populi mei, pro contrerraneis meis, Iudic. 4. Dedit eum pro posuit 2. Reg. xi. Sepe enim idem iterandum occurrit.

Misit

IDIOMATA

Misit manum suam, ubi noster,
 Arripuit. Videtur, mittere manus
 seu extendere manus idem propè
 modum esse cum illo: afferre ma-
 nus, seu inferre manus alicui. i. Reg.
 xxij. Consummare loqui, hoc
 est, finem dicendi facere. Vide ij.
 Reg. xi.

Hoc & hoc, Iudic. xviij. Hebra-
 ice Co ue Co. Teutonismus respon-
 det huic idiotismo: **Dis vnd das.**
 Ruth. i. i. Reg. iij. i. Reg. xx. Alia
 forma 2. Reg. ij. sicut hunc & sicut
 hunc, id est, tam hunc quam illum.
 Sic ij. Reg. xij. Cahenna ue Cahen-
 nah, id est, sicut talia & sicut talia.
 eodem cap. Pepercit ad tollendum
 uel tollere, id est, non tulit. Quem
 facere uiatori, pro, coquere seu con-
 uiuium parare ex dape ouilla &c.

Non

Non ei filius, id est, non habuit
 filium, Iudic. xi. Ei erant duæ uxores.
 i. Reg. i. Latinis quoque eadem
 forma dicitur: Est mihi namque do-
 mi pater &c. Erant duæ tabulæ in
 manu Moysi, pro eo quod est, Mo-
 ses binas tabulas manu tenebat,
 Exod. xxxij.

Incendemus domū tuam super
 te igne, Iudic. xij. Germani isthuc
 referunt, quando aiunt: *Einem
 sein haus vberm kopff anzün-
 den.*

Posui animam meam in mani-
 bus meis, hoc est, animæ prodigus
 de uita periclitabar, Iudic. xij. i. Re-
 gum 19. & 28. i. Paralip. xi. For-
 san est eiusdem generis, in capite no-
 stro, id est, periculo capitis nostri.
 i. Paralip. xij. Et 2. Reg. 23. ire pro
 anima sua &c. H Ani

IDIOMATA

Animam quærere, hoc est, insidiari uitæ, eodem modo legitur in Psal. Captare in animam &c. Quid faciemus puero? Nos dicimus, de puero. Germani, *Mit dem knaben* &c. Iudic. xiiij.

Cum uenerit uerbū tuum, hoc est, quum reipsa fuerit expletum, quod promissisti &c. Iudic. 13.

Non dedit ut intraret, noster legit, prohibuit eū intrare, Iudic. 15.

Abbreviabatur anima eius, noster reddit, doluit. Legunt Septuaginta quoq; doluit. Sensus legitimus est, ægretulit populum suum tanta laborare calamitate, Iudic. x. Deo attribuitur non raro tam humanus affectus, quàm humanorum membrorum usus, tametsi neutrum horum in ipsam diuinitatem cadit.

cadit. Porro eadem ac totidem uerba habes, ludic. xvi. Quo loco noster uertit: defecit anima eius, nimisrum Samsonis. lxx. legunt illic: animo defecit.

Vir ad proximum tuum, hoc est, alter ad alterum, ludic. x. Sæpiissime ponitur uocula, uir, pro uno homine, ut qui uir pro, qui uel quis simpliciter.

Quemadmodum inuenit, ubi noster Interp. ubicunq; sibi commodum reperisset, ludic. xviij. Eodem cap. Vt faceret uiam suam. Latinis quoq; dicitur, iter facere pro ambulare.

Viri mortis, ubi noster, morti obnoxij 2. Regum 19. de filiis mortis alibi.

H ij Manus

IDIOMATA

Manus mea erit cum eo, id est, auxiliabor ei, opem feram laboranti. 2. Reg. 3. Audio uerba uestra pessima. 1. Reg. Pro quo Hierony. Audio res pessimas. Verba asinarum, id est, asinas ipsas. 1. Reg. 10.

Secundum uerba hæc, noster legit, res huiusmodi. 1. Reg. 11. Frequens reperire est, uerbum pro facto, ut in libro Iosua: Omne uerbum bonum, id est, omne bonum cap. 23. Mox: Omne uerbum malum, pro omni mala re. Et cap. 24. Post hæc uerba, id est, posthæc, absolute. Et cap. 6. Quid fecit uerbum hoc? Item cap. 21. Hoc uerbum quod facietis &c. Vide Luce cap. 11.

Aggrauare manum, est tyrannice agere. Manus Domini contra eos, Item: Manus Domini tetigit eos,

eos, in deteriore partem usurpari
 uideo. Sicuti Ruth. Egressa est ma-
 nus Domini contra me, id quod
 statim uelut enarrans, subiungit, a
 maritudine repleuit me omnipo-
 tens, **Gros herze leid.** i. Reg. v.
 Manus Domini grauata super Phi-
 list. Mox ibidem: Facta est manus
 Domini &c. Contrarium, leuis ma-
 nus Domini, Manus eorū cum Da-
 uid, id est, intercessit illis cum Da-
 uide amicitia. i. Reg. xxij. ij. Reg.
 xiiij. Secus uero, i. Reg. vi. Sicut ma-
 nus tua inuenit, Iudic. 9. de hoc su-
 perius. Posuerunt ei manus, hoc at-
 tulerunt ei manus, 4. Reg. xi.

Verbum non eis cum homine,
 hoc est, nihil commercij cum homi-
 nibus habebant, Iudic. 18. Quid
 mihi & tibi? Iudic. xi. Quid nobis?

H iij cum:

IDIOMATA

cum? i. Reg. ix. toto corde, tota anima, id est, uehementissime. Ita enim est à nobis amandus Deus, & quæ Dei sunt exquirenda ac cognoscenda Iosua xxiij.

Pingues uiri accipiuntur pro magnatibus dicti **Hans**. In libro Iudic. cap. iij.

Apposuerunt ad malefaciendum, id est, perrexerunt malefacere. De hoc tritis. idiomate supra nonnihil commemoratum est.

Abstulerunt è medio eorum, id est, à se, Iudic. x. Super faciem terræ, id est, super terram j. Reg. 30. Sic Genesis ij.

Non cecidit uerbum. Vbi nostra translatio: non irritum fuit, Iosua xxi. i. Reg. iij.

Eiusdem uocis ingeminatio creberri-

berrima ubiq; est in sacris Biblijs,
 nec temere. Innuīt em̃ non tam rei
 certitudinem, q̃ uehementiā. Eun-
 tes ibant, Iudi. 9. & in Psal. Faciens
 faciet. Si dans dabis, ubi noster, si
 tradideris, Iudic. xi. Morte morie-
 mur, id est, certò moriemur, Iudic.
 13. In eodem libro, an iurgans iur-
 gauit. Item: Si pugnans pugnauit.
 Sic Iudic. 15. odio oderis. Ruth. ij.
 nunciatum nunciatū mihi. i. Reg. i.
 Flens fleuit & uouens uouit Hāna.
 Aceruos aceruos, 2. Paral. 31. De
 edom de edom. Genes. 25. Caudā
 ad caudam, Iud. 15. Manus ad ma-
 num, Prouerb. xi. & xvi. Lignum
 ad lignum, Ezechiel. quanquam
 istiusmodi aliò pertineant. In
 mane in mane, quo loco transla-
 tio nostra habet, per singulos dies.

H iij Sic

IDIOMATA

Sic quoq; reddit: Die in diem, iij.
 Reg. viij. Item, secundum diem in
 diem. i. Reg. xviij. Cæphaam bes
 phaam, pro quo noster, semel &
 bis. Mox uertit, primo & secundo
 i. Reg. iij. Idem uice habes in He
 bræo, Iudic. xx. & Numeri. xxiiij.
 Scit scit, id est, persuasis, sibi habet
 i. Reg. xx. Quod dicit ueniens ue
 niet, ubi translat. Vulgata: sine am
 biguitate uenit. Moriens morietur,
 pro quo noster: absq; retractatio
 ne morietur, i. Reg. xiiij.

Ha tob tob atha &c. Id est, num
 tu bonus bonus magis q̃ Balak,
 ubi nostra uersio: Ne forte melior
 es Balach filio, &c. Iudi. xi. Ad mor
 tem, ad mortē Hiere. 43. Item ad
 gladiū ad gladiū. Item ficus ficus zc.

Meat meat, id est, paulatim,
 Exod.

LINGVÆ SANC. 61

Exod. 23. Goi Goi, id est, gens, gens, 4. Reg. 17.

Maal maal, Nos: Præuaricatus est, Iosua 22. Ezech 23.

Kau kau, id est, paulatim, Esa. 18. Sabbathum sabbathum, ubi Hieronym. per singula sabbatha, i. Paralip. x. Pondus & pondus, Proverb. 20. Corde & corde, Psal. 13. Fossas & fossas, 4. Reg. 3. Aurum aurum, 2. Reg. xxv. Vbiq; obuiū est. Meod meod, id est, ualde ualde, & id genus alia.

Animam accipere, Psal. 15. Proverb. xi. Animas possidere, Luc. 21. Animam effundere, i. Reg. i. Et effundere corda in Psal. Animā ponere, pro, occidere hominem, Proverb. xix, 2. Reg. Animas conuvertere, Psal. xix. Prouerb. xxv. Vbi
H v alij

IDIOMATA

alijs exhilarare alijs quietare. Ruth 4.
uertit noster, conso'ari animam.

Possidere cor, Prouerb. 15. &
19. dilatare cor, hoc pro ualde gau
dere dicitur. Ponere cor, Psal. lxiij.
& xlvij. Prouerb. xxij. Appone
cor, id est, animum adhibe, consy
dera. Item cap. xxiiij. Rursum, po
nere cor, i. Reg. xxv. Et i. Reg. ix.
ne pone cor tuum eis, ubi noster In
terpres ne sis sollicitus. Ponere cor
contra Nabal, i. Reg. xxv. Vide
Exod. vij. & ix. Vide ij. Regum
xij. de Thamar, & de Dauide ibi
dem. Item cap. xvij. & xix. Pone
re super cor, Esa. lviij. Non posuit
cor eius, ubi nos: Non animaduer
tit, i. Reg. iij. Deuter. xi. Esaia uo
ro 42. reddit, non intelligere. In
clinare cor, iij. Reg. xi. Ponite cor
uestrum,

LINGVÆ SANC. 62

uestrum, Deuter. 32. Non ponent
super nos cor, ubi noster Interp.
Non curabunt nos. ij. Regum 18.
Ne cadat cor hominis super hoc
i. Regum xvij. Cor eius inclinaba-
tur post eum, Iudic. ix.

Nunciauit ei omne cor suum,
pro quo Interpres latinus, Aperuit
ei ueritatem rei. Quando bonum
core eorum, ubi nostra traslat, Læ-
tantibus per conuiuia, sumptis iam
epulis, Iudic. xvi. Benefuit cordi,
Noster hic: acquieuit sermonibus
eorum, Iudicum xvij. & xix. Item:
Benefacientes corda eorū, hatten
einen guten mut. Vide Ruth. 3.
Posuit uerba hæc in corde suo, id
est, secum animo reuoluit & expen-
dit &c. i. Reg. cap. xxi.

Ponere

IDIOMATA

Ponere uerba in ore alicuius. ij. Reg. xiiij. Est idem quod ad dicendum instruere. De hoc, ni fallor, supra. Sumere super os, Psal. 50. Ne sumas nomen Dei tui. Item in Psal. mittere os ad mala.

Deus locutus est in manu Moysi, id est, per Moysen ceu organum peculiare.

Ad manum portæ, noster, iuxta portam, ij. Reg. 18. Super manus Arnon, id est, trans Arnon, Iudic. xi. Cadit capillus eius de capite, id est, homo ille aliquid patitur. i. Reg. xiiij. Matth. x. Sic quoque ij. Reg. xiiij. Non cadet &c.

Viuit Dominus, si moriatur, hoc profecto, non morietur. i. Regum xix.

Iuit eundo manus filiorum Israel,
&c. hoc

hoc est, Sie triebens mit macht,
Iudicum iij.

Gaudere in Domino, sich des
Herren freuen. Videre mor-
tem, Ioan. viij. Istius generis est, ui-
dere corruptionem, Act. cap. ij.
Quòd uero uidere mortem, mori
sit, abunde patet ex Lucæ ij. de Si-
meone.

Ponam uos opprobrium, pro,
exponam uos opprobrio. Faciam
uos ignominiosos ac infames, i. Re-
gum xi.

Vt ponat sibi nomen, hoc est,
ut se celebrem faciat. ij. Regum. vij.
iij. Regum x. & xi.

Ne ponat rex uerbum super
seruum suum, pro quo Interpres
latinus: Ne suspicetur rex aduersus
sum

IDIOMATA

me. Germanismus est : *Er legt mir auff/ ich habe dis than* &c. i. Reg. xxiij.

Posuerunt contra urbem, hoc est, pararunt arma, instruxerunt aciem, ut commisso prælio, ciuitate potiantur, iij. Reg. xx.

Non reuertetur uerbum ad me uacuum, hoc est, Non uanum ac falsum erit, quod futurum prædixi. Esaiaë 55. Eadem habes cap. xlv. Præterea apud Hieremiam de sagittis cap. 50.

Ignorare introitum & exitum suum, iij. Regum iij. Ab eo tropo non existimo diuersum esse, quod apud prophetam Ionam legitur de paruulis, ignorantibus quid distet
inter

LINGVÆ SANC. 64

inter dextram ac sinistram. Contra-
rium, scire introitum & exitum, ij.
Reg. iij. Egrediebatur & ingredie-
batur. Germanis. *Er gieng aus
vnd ein.* Vide i. Reg. xviij.

Fornicari post Baalim, id est,
meretriceo quodam amore Idola se-
ctari, deo relicto &c.

Tibi Domine miseratio & pro-
pitatio, Danielis cap. ix. Et Psalm.
Cum Domino misericordia & re-
demptio &c. nihil aliud est, quam
domini est misereri, parcere, redime-
re. Sic Psal. 2. Domini est salus, id
est, Nemo præter Dominum nos-
trum mortales saluat.

Induit eum spiritus, Iudic. vi.
pro, inuasit. Rursum: Et factus est
spiritus Dñi super Iephtha, Iudic. xi.
Et po-

IDIOMATA

Et posuit &c. Iudic. 7. *Er schaf-
fet/ das es* zc. Noster habet, Im-
misit &c. Coepit eum fortificare spi-
ritus Domini, seu uim illi addere,
Iudic. xiiij. Septuaginta. Coepit cum
eo ire, cap. xiiij. Irruit spiritus Do-
mini super eum, Sic i. Reg. x. Pro
eo quod est, commodum ac oportu-
ne praesto illi fuit, feliciter insiliit,
prosper adfuit, optimarum rerum
effector spiritus &c.

Viuificare, in scripturis accipi
obseruo, pro eo quod est, uitam
concedere, uitam prorogare, uiuū
aliquem seruare, uitæ uires addere,
reuiuiscere ex infirmitatibus, adeo-
que reualescere, nec non enutrire
uictualibus destitutum &c. Videat
studiosus lector, Iosua 14. Iudic. 8.
Iudic.

Iudic. xv. i. Reg. xxvij. Iudic. xxi.
 ij. Reg. xij. iij. Reg. xx. iij. Reg. 4.
 Genesis vi. xij. xlvij. &c. Malefici-
 cam non uiuificabis, hoc est, uiue-
 re ne patiaris, Exod. xxij. hail rab,
 id est, uirtute multa præditus uir.
 Filius exercitus, i. Reg. xviij. Vir
 belli. i. Reg. xvi. Filij ledud, id est,
 accincti milites, ij. Paralip. xxv. Vi-
 ri Zaba seu militiæ, i. Paralip. xij.
 pro hominibus belli studiosis, &
 nre militari strenuis &c.

Vocula, puer, uarijs modis
 iusurpata reperit, quod scitu haud
 indignum est Theologiæ candida-
 tis. Eius rei exempla nonnulla re-
 censebo. Quem nos, puerum, Hez-
 braei Naar communiter, & Græci
 Neaniscum appellant, i. Reg. xvij.
 uertunt Septuaginta dictionem
 I Naar,

IDIOMATA

Naar, παιδάριον, uidelicet Dauid
 iam Monomachus, παιδίον ubique
 puer redditur in Noui Instr. libris,
 id est, paruulus, Lucæ ij. Puer au-
 tem crescebat &c. Et i. Corin. xiiij.
 Cauetur ab Apostol. ne adulti fi-
 ant παῖδια. Moses in arcula reper-
 tus dicitur Naar, & idem leled, quod
 proprie in recens natum seu infan-
 tem sonat. Ioseph annorū sedecim
 Naar appellatur, & à Septuaginta,
 νέος, id est, iuuenis. Samson quoq;
 adhuc infans Naar compellatur.
 Item Samuel sugens etiamnum,
 quo loco Græci παιδάριον Contra fi-
 lij Heli peccatores iam & fures Na-
 arim dicuntur, Græcis item dicti
 παῖδια. Imò Samuel iam liturgus,
 appellatus est Naar. Puer Hiero-
 boam ægrotans leled dicitur. Puer
 ri deris

ri deridentes Helisæum uocantur
 Nearim ketanim, id est, pueri par-
 ui, παιδάρια μικρά. Ita semet appella-
 bat Salomon rex suo in templo
 orans, puerum paruum. Helisæus
 propheta uocat Giezi suū παιδάριον,
 iij. Reg. xiiij. Filij Eliob conuiuian-
 tes dicuntur παῖδες. Apostolus Pau-
 lus appellat Galatas, ad quos scri-
 bit, τέκνιά. Apost. Ioannes quoq;
 omnes Christianos τέκνιά uocat.
 Marcus Euangelista appellat pue-
 rum 12. annorū παιδίον cap. 5. Isaac
 uocatur & Naar & leled. Hismael
 eo etiam tempore leled dicebatur,
 quum unā cum matre Agara do-
 mo ejiceret, & iam sagittarius idem
 παιδίον legitur. Ioseph adultus leled
 dicitur, quemadmodum omnes fi-
 lij Iacob laladim uocantur, adoles-

IDIOMATA

centes iam, Genes. xxiij. Atq; adeo ipsa dina amissa uirginitate lalda appellatur, Genesis xxxiiij. &c.

Habent præterea Hebræi peculiarem modum in perpulchra illa eiusdem uoculæ allusione, quam Antonomasiā dicimus, ut Zuda Zaid, ubi nostra translat. cum uenatu aliquid depræhenderis. Sic Edom Edom, ubi noster Interpres coctio rufa. Item lazed nazid, pro quo Interp. coxit pulmentum. In Zachariæ quoq; libro de appenso precio idem dicendi flos, Gene. 23. Iscol Secel, dedit sicclos &c. Irad neder, uouit uotum. Ibidem decimas decimabo, cap. xxx. Mercede conduxit te, Sachar Sechartica zc. cap. xxxvij. Mealuum aluum, quod est ac si Teutonice dicas, sie garbeten garben/

garbten/zc. Rex Solomon, quū
esset, non iudicaretur tantum om
nium mortalium sapientissimus, aie
bat, se nihil scire, quemadmodum
& Socrates Philosophus, quid es
nim aliud est, ignoro introitum

& exitum ? Vide iij.

Reg. cap. iij.

T E A O Σ.

STVDIOSVS LECTOR

Errata sic corrigat.

A. 2. aut iustitia, lege inscitia. A. 4. geminam, lege genuinam. A. 5. animam, lege anima. Fol. 7. Oculo grauis, lege oculi. Fol. 8. hoc morieris, lege, hoc est, morieris. Ibidem uiuita-
tum, lege uiui tantum. Ibidem expiare, lege expira-
re. Fol. 9. uir num, lege uiri numeri. Fol. 10. An-
nos, lege Amos. Fol. 12. pro ficuli, uiculi. Fol. 13.
lege queritur sine diphthongo. Ibidem per consci-
entiam lege. Fol. 14. ocului, lege oculi. Fol. 27.
lege eadem phrasi. Ibidem lege primordium. Fol.
28. lege liquefiat. Fol. 32. lege, si reedifices. Fol.
33. lege Quòcunq; eum. Fol. 37. lege uir praelio-
rum. Fol. 38. lege animum adpulerunt. Fol. 42.
usq; ad æthera. Fol. 45. lege gignat. Fol. 46. ui-
dere, lege indere. Fol. 47. lege apud se statuere.
Ibidem, pro q̄ lege quam. Mox sic lege, In malam
partem nusp̄iam capitur, nisi Leuit. 20. Prouerb.
14. Fol. 49. id est, lege, est. Fol. 51. hoc Ionathā
lege, hoc est Jonathan. Fol. 53. hoc uultum, lege,
hoc est, uultum. Fol. 55. qua prophe. lege, in qua
prophetes. Fol. 58. tuū, lege suum. Ibidem, Quid
fecit, lege Quis. Fol. 59. hoc attulerunt, lege,
hoc est, attul. Fol. 60. lege Idem habes in Hebræo
Fol. 62. lege, hoc est, profecto. Fol. 64. lege mea-
retricio.

um,
na.
8.
uita
ira
An
13.
fci
27.
Fol.
Fol.
lio=
42.
ui=
rc.
lam
rb.
thā
gc,
qua
uid
gc,
reo
mea

Stulte quid est mundus, mortis nisi causa futura
 En ruit in uitijs, en perit ille suis.

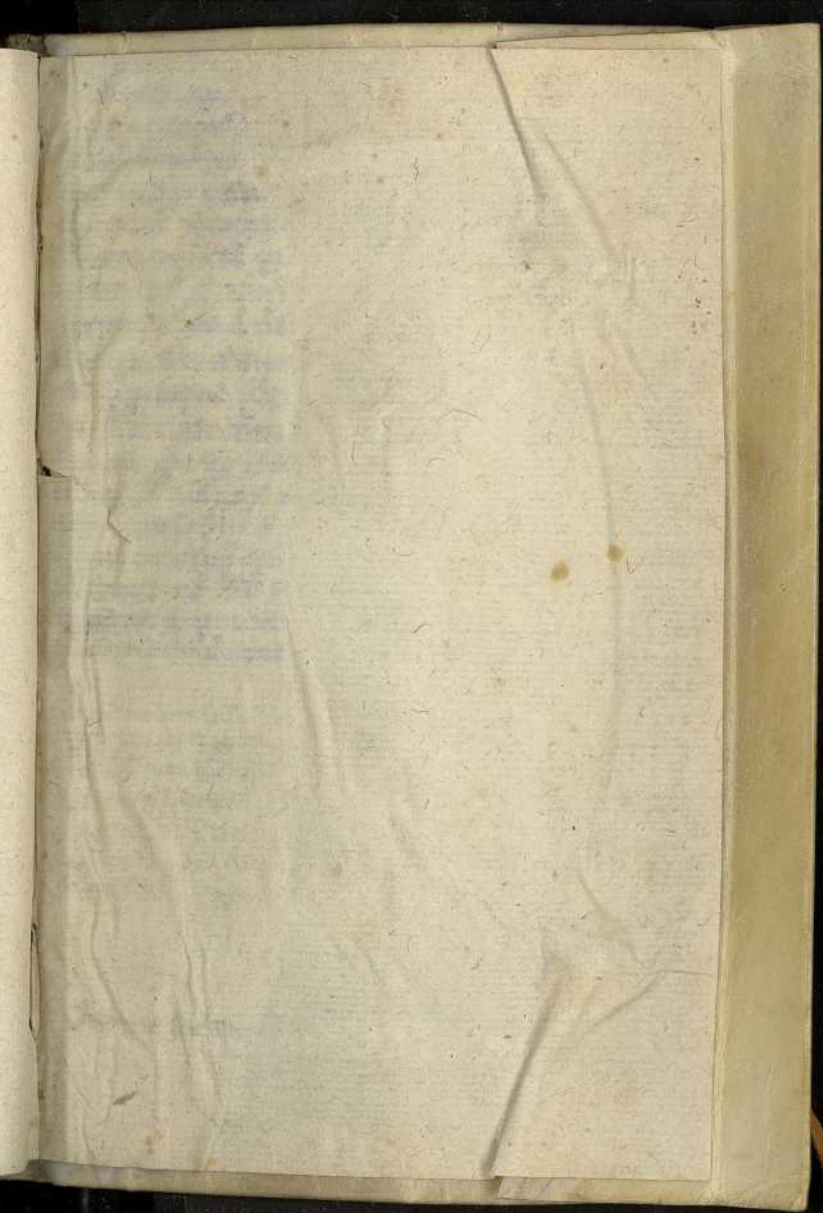
x. Ioan. 2.

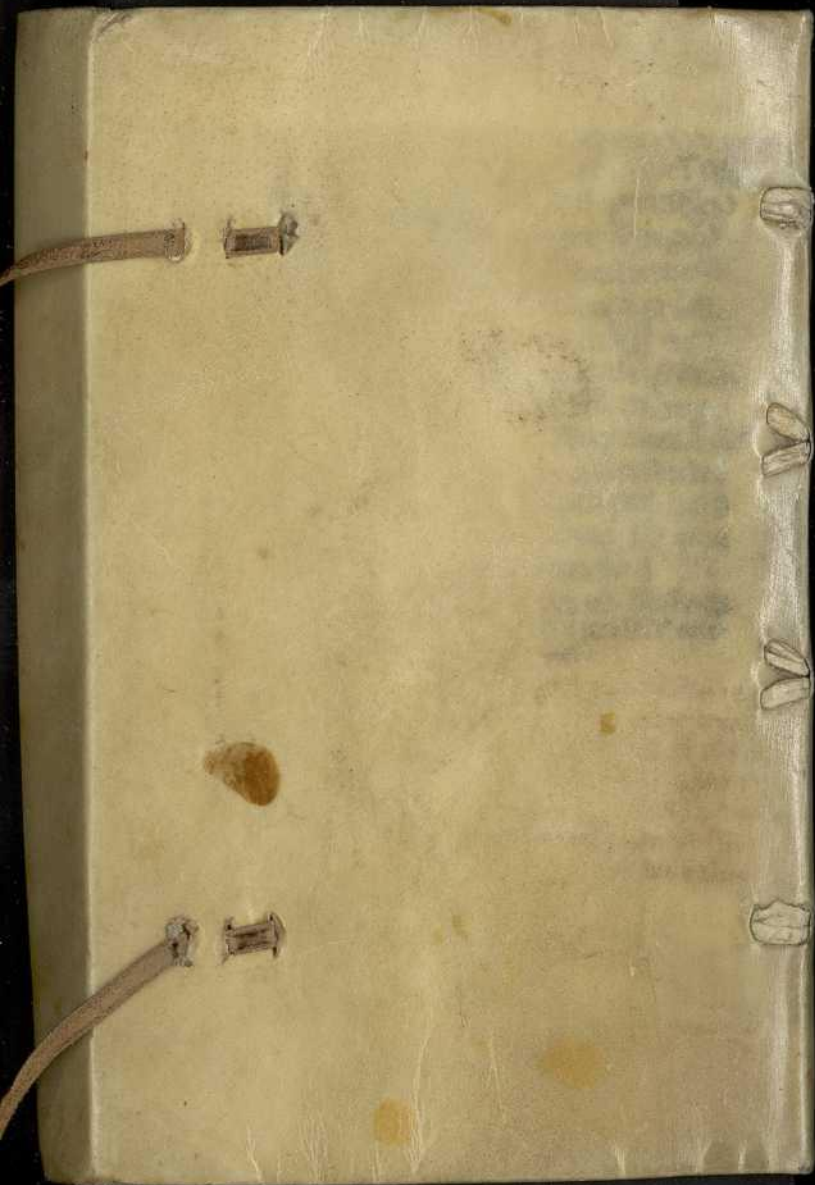
Mundus transit, & concupiscentia eius: Qui
 aut facit uoluntatem Dei, manet in eternum.

178

Qui
n.

Reformatio abusuum Clericorum